HET LAND VAN AALST

TIJDSCHRIFT VAN DE
HEEMKUNDIGE VERENIGING
« HET LAND VAN AALST »

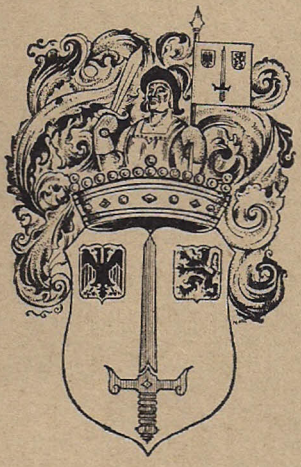

Jaargang X — 1958 Nr 3

In Memoriam Drs. Jozef van Cleemput

1 NOVEMBER 1910 - 20 MAART 1958

Donderdag 20 maart liep de treurige mare van het overlijden van Drs. Jozef van Cleemput.

Jozef van Cleemput werd geboren te Sint Laureins, een gemeente in het noordwesten van Oost-Vlaanderen, in het Meetjesland. Zijn

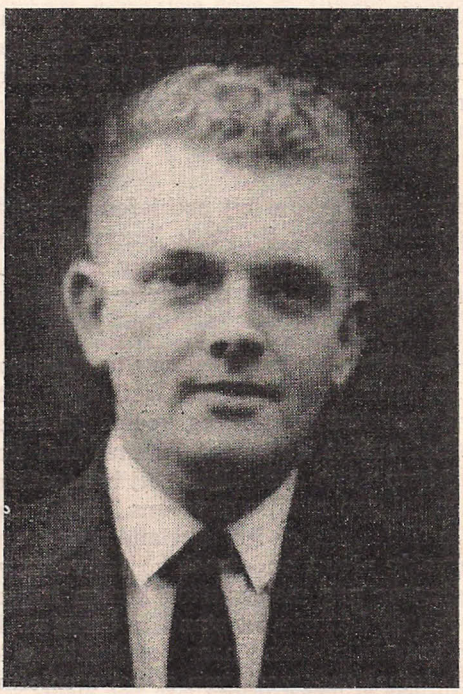

vader, Leo van Cleemput, was inspecteur bij het Lager Onderwijs. Na het voltooien van zijn middelbare studiën verwierf hij in 1932 het diploma van regent. Na enkele jaren dienst in het lager onderwijs aan het S. Jozefcollege werd hij studiemeester aan het Koninklijk Atheneum te Aalst. Gedreven door zijn liefde voor eigen cultuur en eigen taal studeerde hij de Germaanse Filologie, legde achtereenvolgens de examens van de 1e, 2e kandidatuur en het 1e licentiaat af voor de Centrale Jury en volgde dan de colleges van het 2e licentiaat aan de Rijksuniversiteit te Gent. Wegens de moeilijke omstandigheden tij-

dens de oorlogsjaren, kon hij, tot zijn spijt, zijn proefschrift niet tijdig indienen bij de Faculteit van Wijsbegeerte en Letteren aan de Rijksuniversiteit te Gent en promoveerde in 1942 voor de Centrale-Examencommissie tot licentiaat in de Germaanse Filologie. Hij werd benoemd tot leraar aan het Koninklijk Atheneum te Antwerpen.

Het archiefonderzoek, dat hij in de jaren 1940-42 voor zijn licentiaatsverhandeling : « *Bijdrage tot de Kennis der Oorkondentaal te Aalst in de 13e en 14e eeuw* » doorvoerde, zou blijvend de richting van zijn filologisch werk bepalen. Zijn onwankelbaar idealisme en de steun die hij mocht genieten bij de hoogleraars van onze Rijksuniversiteit en vooral bij Professor Dr. Edg. Blancquaert en Professor Dr. Eg. Strubbe noopten hem tot de hartstochtelijke studie van de middeleeuwse bronnen, de oudste documenten in onze taal, de 13e eeuw.

Aanvankelijk bleef zijn werkterrein beperkt tot de Denderstreek : Dendermonde, Aalst, Ninove, Geraardsbergen, Velzeke en tal van andere plaatsen. In en lezing gehouden op het 18e Vlaams Filologencongres te Gent, in april 1949, toonde hij duidelijk aan wat een nauwgezette studie van archiefbronnen kan betekenen voor de taalkunde en voor de litteraire geschiedenis.

De talrijke problemen, die bij archiefonderzoek oprezen, dwongen hem steeds meer en meer depots te bezoeken — eerst in ons land en te Rijsel —, alle documenten af te schrijven of zelf te fotograferen. Het materiaal groeide steeds, ook de belofte van een vruchtbare verwerking

Toen hij — in 1950 — de Regel en de Statuten van het Gents Leprozenhuis uit het fonds van het Rijke Gasthuis in het Bisschoppelijk Archief te Gent voor het eerst inzag voelde de ervaren vorser dat deze regel wel het oudste document in onze taal kon wezen. Deze intuïtie werd bij hem vaste overtuiging bij het toetsen van dit merkwaardig stuk aan tal van nieuwe gegevens, die hij niet alleen in ons land maar ook in Nederland en in Duitsland ging opsporen. En iedere detailstudie verwekte nieuw onderzoek zo dat velen vreesden dat hij door versnippering er nog moeilijk toe komen zou een groot werk over de Regel van de Lazarie tot stand te brengen. Deze vrees was ongegrond. Zijn innerlijke drang naar volmaaktheid kon slechts vrede vinden in een totaal onderzoek van al het archiefmateriaal uit die tijd, waar het ook verborgen zat. Na verloop van tijd zou hij grote werken tot stand hebben gebracht.

In die jaren van rusteloos, nimmer versagend zoeken publiceerde hij reeds enkele detailstudies, die in onmiddellijk verband met de Regel van de Lazarie stonden.

Steeds spoorde hij nieuwe bronnen op. In Brugse archiefdepots ontdekte hij niet minder dan 865 Dietse stukken uit de 13e eeuw ! « *Het Brugse Vrije bezit de grootste oorkondenschat van geheel het Germaanse taalgebied* » placht hij met fierheid te zeggen. Deze ver-

bazende rijkdom en het feit dat een magistraal werk als dit van Friedrich Wilhelm : *Corpus der altdeutschen Originalurkunden bis zum Jahr 1300* slechts 230 middelnederlandse charters zal bevatten, wekten in onze vorser het plan om een middelnederlands Corpus uit te geven, dat niet alleen 1500 charters voor gans het nederlands taalgebied, maar daarenboven al de andere bescheiden uit de 13e eeuw als regels, rekeningen, enz... zou moeten bevatten. Na het werk van Friedrich Wilhelm zou dit het belangrijkste van het Germaanse taalgebied worden. Reeds had hij zelf de 865 oorkonden uit de Brugse archiefdepots gefotografeerd, die dan door de tussenkomst van Prof. Dr. Eg. Strubbe door de fotografische dienst der Universiteitsbibliotheek te Gent werden vergroot.

Dat hij ook een scherpe blik had voor litterair historische problemen bewijzen zijn bijdragen over Presbiter en Jacobus Custos.

Alhoewel hij de Neerlandistiek als een levenstaak beschouwde toch koesterde hij steeds een levendige belangstelling voor de geschiedenis en de cultuur van ons volk. Hij was in 1948 een der medeoprichters van de Heemkundige Vereniging het Land van Aalst en leverde in 1949 voor het eerste nummer van ons tijdschrift twee gedocumenteerde bijdragen, nl. : De Persoonsnaam de Pauw, in samenwerking met G. de Smet, en : Het Toponiem Zeeberg te Aalst. Onder de kleine bijdragen vermelden wij hier : De oudste nederlandse oorkonde van Erembodegem (1291). In 1956 een omvangrijker studie over de oostelijke limes van het graafschap Vlaanderen, volgens een dokument van 1338. Ook van hem verscheen in het Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring een merkwaardige studie over de oudste geschiedenis van Velzeke.

Zijn plan voor een Middelnederlands Corpus wilde hij — vooral onder aandringen van zijn vrienden — in dit jaar 1958 tijdelijk laten rusten om eerst en vooral zijn doctorstitel te halen met een verhandeling over de Regel van de Gentse Lazarie...

Het noodlot heeft het anders beschikt...

Een verkeersongeval, op woensdagavond 19 maart, stelde brutaal een einde aan een leven vol grote beloften... Een zwaar verlies voor de Neerlandistiek.

NINOVE. *H. Vangassen.*

BIBLIOGRAFIE

1942

Bijdrage tot de Kennis der Oorkondentaal te Aalst in de 13e en 14e eeuw (In hands. : Inl. en Teksten, Glossaria, Spelling en Klankleer — Dissert. Lic. Germ. Filol.).

1949

Op zoek naar een Methode bij de Studie der Oorkondentaal (Handel. 18e Vl. Filologencongres, Gent, blz. 169-174).

De Persoonsnaam « de Pauw » (samen met G. de Smet) (Land van Aalst, jg. I, blz. 54-60).

Het Toponiem « Zeeberg » te Aalst (L. v. Aalst, jg. I, blz. 161-165).

1950

Een belangrijke Ontdekking op het Gebied der Nederlandse Philologie — De Regel der Gentse Lazarie (Wetens. Tijdingen, jg. X, Kol. 129-130).

Enkele historiographische Gegevens over de oudste Geschiedenis van Velzeke in de Middeleeuwen (Jaarb. Zottegemse Culturele Kring, blz. 25-70).

De Persoonsnaam « de Pauw » (samen met G. de Smet) (L. v. Aalst, jg. II, blz. 56-67).

Veten in het Oud-Vlaamse Recht (L. v. Aalst, jg. II, blz. 14-21).

Interessante voorbeelden van « karweien » in het 15e eeuwse Aalst (L. v. Aalst, jg. II, blz. 101).

Nachtwakers te Aalst in de 15e eeuw (Idem, jg. II, blz. 146).

De oudste Oorkonde van Erembodegem (1291) (Idem, jg. II, blz. 177-79).

De Werkklok te Aalst in 1447 (Id., blz. 214) — Het Aalsters Belfort met stro gedekt (Id., blz. 219) — Vissen op de Aalsterse Stadsgrachten in 1421 (Id., blz. 200).

1951

De Persoonsnaam « de Pauw » (samen met G. de Smet) (L. v. Aalst, jg. III, blz. 14-23, slot).

Kleine Oorlog in het Wilhelmietenklooster te Aalst (1448) (L. v. Aalst, jg. III, blz. 31) — Bijten in het IJs in de 15e eeuw (Id., blz. 118) — Vuurroepers te Aalst (1447) (Id., blz. 146).

Gemotiveerde Naamveranderingen in Toponiemen te St. Goriks-Oudenhove (L. v. Aalst, jg. III, blz. 126-127).

1952

Nieuwe Gegevens omtrent de 13e eeuwse Regel der Gentse Lazarie (Lezing 20 nov., Colloquium der Gentse Neerlandici, Rijksun. Gent).

Een Galgeleen te Aalst in het Begin der 15e eeuw (L. v. Aalst, jg. IV, blz. 13).

1953

De Organisatie van een oud Renteboek (1511) (L. v. Aalst, jg. V, blz. 21).

1954

De Accentuatie in het Martyrologium van Grimbergen (Taal en Tongval, 6e jg., blz. 152-155).

De Spelling van de v-Klank in oudwestvlaamse Oorkonden (Idem, 6e jg., blz. 183-188).

De Acutus in middeleeuwse Handschriften (Lezing, 18 maart, Colloquium Rijksun. Gent).

1955

Jacobus Custos (Wetens. Tijdingen, 15e jg., Kol. 412-415).

Zin en Betekenis van de dubbele Acutus in charters van de Onl. en vroeg-Mnl. Periode (Handel. 21e Vl. Filologencongres, blz. 178-180).

Zin en Betekenis van de dubbele Acutus in diplomatische Bronnen uit de Onl. en Vroeg Mnl. Periode (Taal en Tongv., 7e jg., blz. 143-159).

De Verhouding u/v in de Anlaut in charters der vroeg-Mnl. Periode (Lezing, 17 maart : Colloquium Rijksun. Gent).

1956

De Leenverheffing van de Grote Tiend te Aalst in de 15e eeuw (L. v. Aalst, jg. VIII, blz. 160-164).

De oostelijke Limes van het graafschap Vlaanderen in 1338 (Id., blz. 231-242).

Jacobus Custos (Wetens. Tijdingen, 16e jg., Kol. 98-107).

Zin en Betekenis van de dubbele Acutus in diplomatische Bronnen uit de Onl. en vroeg-Mnl. Periode (Taal en Tongv., jg. 8, blz. 60-78, verv.).

Het « Corpus der altdeutschen Originalurkunden bis zum Jahr 1300 » van Friedrich Wilhelm (Lezing, 15e maart : Coll. Rijksun. Gent).

1957

Friedrich Wilhelms Corpus der altdeutschen Originalurkunden bis zum Jahr 1300 — Belangrijkste Publicatie van middelnederlandse Oorkonde (Wetens. Tijdingen, jg 17, Kol. 58-62, 345-358, 441-448).

Oude Rechtstermen uit de 13e eeuw (Lezing, 17 jan. : Coll. Rijksun. Gent).

Op Zoek naar Beatrijs de Kosteres (Id., 21 febr., Id.).

De Datering der Aiol-fragmenten (Id., 21 maart, Id.).

1958

Presbiter, Parochia, Parochus (Wets. Tijdingen, 18e jg., Kol. 49-53).

Middelnederlandse Spellingbewegingen (Lezing, 20 febr., Coll. Rijksun. Gent).

Het Godshuis van Nazaret
te Ninove

« *Men vraagt een gebed voor kanunnik de Vlaminck en familie...* »
Menig kerkbezoeker zal zich wel eens afgevraagd hebben : « *Wie mag toch deze de Vlaminck zijn waarvoor men nu al jaren lang, elke zondag, een gebed vraagt? Daar is wel op de hoek van de Korte Kerkhofstraat het straatnaambordje : De Vlaminck Straat, zou dat soms dezelfde zijn? Maar zonder « kanunnik » en zonder « voornaam »?* Er zal wel meer dan een de Vlaminck geweest zijn en een plaatsnaamkundige vroeg zich af of deze « *de Vlaminck Straat* » geen oude « *Vlaming Straat* » kon zijn. Dit komt wel meer voor als straatnaam...

De Ninovieters, die in *Bladen uit de Geschiedenis van Ninove* de regels, die de auteur Leo Plas wijdde aan Antonius de Vlaminck, lazen, vermoeden dat de magistraat van Ninove dit bordje liet aanbrengen ter nagedachtenis aan Kanunnik Antonius de Vlaminck, een weldoener van de stad, de stichter van het Godshuis van Nazaret, dat zich in de Korte Kerkhofstraat bevond.

Antoon de Vlaminck werd geboren te Ninove in 1528 en behoorde tot een der voornaamste families van Ninove. In geen enkel ninoofs stuk is enige vermelding van deze familie te vinden vóór de XVI eeuw. Vermoedelijk vestigde zich Joos de Vlaminck, de vader van Antoon, omstreeks het jaar 1500 in onze stad. Hij werd voor het eerst schepen te Ninove in 1525 en later ook burgemeester. Hij overleed vóór 1573. Uit zijn huwelijk met Barbara de Witte sproten volgende kinderen : 1/ Joos, gehuwd met Johanna Vierendeels. Na zijn dood huwde zijn weduwe met Adriaan de Pester. Joos was heer van Burst en Bambrugge, schepen en burgemeester van Ninove. 2/ Anthonius, werd priester, kanunnik en officiaal van het Geestelijk Hof van het Bisdom te Ieper, stichter van het Godshuis. 3/ Jan, deken te Veurne. 4/ Elizabet, geboren in 1534, gehuwd met Gijsbrecht Guens (schepen te Ninove). Hun kinderen : Robrecht (priester), Barbe (× Jan van Haute), Peeter (Kanunnik te S. Peter te Kassel), Joos en Nelleken.

Op gebied van zieken- en armenverzorging is de XVI eeuw gekenmerkt door een steeds toenemende belangstelling voor de misdeelden en de ouden van dagen, die na een leven van wroeten en werken dikwijls ten prooi waren aan armoede en ellende. Antoon de Vlaminck, die als officiaal van het Bisdom te Ieper verbleef, had er de gelegenheid een liefdadige instelling voor bejaarde lieden te leren kennen en in hem rijpte stilaan het plan om dergelijke stichting in zijn geboortestad Ninove op te richten.

Kanunnik Antoon de Vlaminck gaf steeds blijken van grote edelmoedigheid. Hij liet een arme maar verstandelijk begaafde jongen, Karel van Houcke, op zijn kosten studeren. Deze zou later zijn opvolger worden als officiaal van de bisschop van Ieper.

Na het overlijden zijner ouders, besloot A. de Vlaminck met zijn

erfdeel en trots de dreigende onweerswolken, die ons land en ook onze stad op zulke erbarmelijke wijze zouden teisteren, zijn plan tot uitvoering te brengen. In het jaar 1574 kocht hij het aandeel van Jan Beecman in een huis met erf gelegen in de Korte Kerkhofstraat en in 1576 kocht hij van Joos de Pestere het ander deel van dezelfde erve.

Op deze plaats zou het Godshuis van Nazaret verrijzen, een gesticht voor oude mannen, die kommerloos hier hun oude dag zouden doorbrengen.

Aan het huis aan de straat gelegen liet hij belangrijke herstellingswerken uitvoeren en in de tuin liet hij de huisjes bouwen alwaar de bejaarden van dagen, elk in het zijne, zouden wonen.

Op 20 februari 1576 maakte Antoon de Vlaminck zijn testament op en hierin omschreef hij nauwkeurig het doel en de inrichting van het Godshuis (1). Dit testament of reglement omvat niet minder dan 33 artikelen.

De priester, bestuurder en ontvanger van het Godshuis, zou het huis aan de straat bewonen terwijl de huisjes, opgetrokken in de tuin aan zeven oude ongehuwde mannen, een onderdak zouden bieden. Elk dezer zeven oudjes zou zaterdags, om de week en dit van zaterdag voor Pasen tot zaterdag voor Bamis, uit de hand van de bestuurder-ontvanger 11 stuivers en van zaterdag voor Bamis tot zaterdag voor Pasen 13 stuivers ontvangen, om zelf in zijn eigen onderhoud te kunnen voorzien. De verhoging tijdens de wintermaanden moest hun toelaten het nodige brandhout te kopen. Zesmaal per jaar, nl. de dag van het jaargetijde van de stichter en zijn familie, met kermis Ninove, op S. Martensavond, op Dertienavond, op Nieuwjaar, op Vastenavond zal de bestuurder-ontvanger met de zeven « *bursiers* » — aldus worden de oudjes steeds genoemd — feestelijk aanzitten op een avondmaal in het voorhuis. Bovendien krijgen ze om de drie jaar 6 gulden voor een nieuwe mantel. A. de Vlaminck schrijft hun niet alleen hun godsdienstige plichten voor maar maant ze ook aan een geregeld leven te leiden, malkander te helpen en bijstand te verlenen in geval van ziekte. Bij zijn intrede in het Godshuis moet de « *bursier* » beloven al de goederen die hij bezit of mocht komen te bezitten af te staan aan de stichting, maar slechts voor een bedrag evenredig met het door hem in het Huis ontvangen geld. Hij kan vrijwillig — of gedwongen — het Godshuis verlaten en gans zijn bezit meenemen zonder enige restitutie te doen. Bij het overlijden van een « *bursier* » wordt door de bestuurder-ontvanger een inventaris van het bezit opgemaakt en dit samen met de opperarmenmeester van de stad en in de tegenwoordigheid van de erfgenamen zo zij dit verlangen. In geen geval mag het Godshuis meer ontvangen van de erfenis dan dat de overledene zelf heeft ontvangen in het gesticht.

Antoon de Vlaminck maakt zich veel zorgen om het bestuur van het Godshuis zo stevig mogelijk in te richten. Aanvankelijk zou het bestuur bestaan uit zes leden : de pastoor van Ninove, de priester-bestuurder, de armenmeester van de stad en drie naaste familieleden of vrienden van de stichter; later, in 1589 bracht hij het aantal leden

(1) z. de volledige tekst in de Bijlagen.

van het bestuur tot vier, uit vrees dat een te groot aantal regenten licht aanleiding zou kunnen geven tot geschillen. Deze vier waren : de pastoor van Ninove, de bestuurder, de armenmeester en het oudste lid van de familie de Vlaminck.

Om het jaar, na het jaargetijde, moet de bestuurder-ontvanger de rekeningen voorleggen « *op de kelderkamer* » in het « *voorhuis* ». Zij moeten voorgelezen worden in tegenwoordigheid van de deken (zo deze dit verlangt), van al de leden van het bestuur, van twee wethouders (de burgemeester en een schepen), de stadsgriffier en al de in het huis wonende oude lieden.

De stichtingsbrief, de rekeningen en alle archiefstukken moeten bewaard worden in een « *ijzeren koffer* ». Van de drie sleutels bezitten de bestuurder, de opperarmenmeester en de pastoor er elk één. De vier leden van het bestuur beslissen over het al dan niet opnemen van een bejaarde man in het Godshuis. Alle belangrijke beslissingen moeten bij stemming genomen worden. Bij staking van stemmen zal de stem van de oudste priester van de parochiekerk beslissen.

Mochten de rekeningen een batig slot opleveren dan zal dit besteed worden om renten op hypoteek te kopen.

In de eerstvolgende jaren kende Ninove een der vreselijkste perioden zijner geschiedenis : de troebelen en de oorlog tegen Spanje. Na de verovering van de stad door Alexander Farnèse in 1582 rees de stad stilaan terug uit zijn puinen op. Het jonge Godshuis overleefde deze troebele tijd en in 1589 (2) bracht Antoon de Vlaminck nog enkele wijzigingen aan het reglement, vermeerderde voor de tweede maal — ditmaal met nog 500 pond — het kapitaal van het Godshuis. Aan het slot treffen wij nog volgende beschikking : zo de inkomsten de uitgaven met 50 gulden overtreffen dan zal dit geld gebruikt moeten worden om arme, begaafde kinderen van Ninove te laten studeren...

Wij bezitten geen verdere inlichtingen over kanunnik de Vlaminck. Ook over het Godshuis zijn de gegevens voor de XVII en voor het grootste deel van de XVIII eeuw uiterst gering. Voor het begin van de XVII eeuw bezitten wij een rekening verzeild geraakt in de Bundel van het Hospitaal (3).

Onder de inkomsten in deze rekening van 1609-10 zijn uitsluitend de renten vermeld die door Kan. A. de Vlaminck waren geschonken. Zij brachten in totaal 679 g. 5 st. op (intrest van een kapitaal van ongeveer 10.000 gulden). Deze renten waren bezet op de stadsinkomsten, op huizen binnen Ninove o.m. : op een huis op de Grote Markt (Oud-Strijderspl.) genaamd : « *Den Soeten Naem Jesus* », op de « *Drye Coninghen* », op het « *Gulde Cruysse* », op het huis geheten : « *Bourgoenen* » (Burgondië), op nog enkele andere en op enkele percelen land, verder enkele renten in het Land van Wedergraet, nl. te Denderwindeke, verder te Outer en te Aspelare.

De uitgaven voor dit zelfde jaar vermelden het jaargetijde en de door het reglement voorgeschreven uitdeling van 120 wittebroden van

(2) z. Bijlagen.
(3) Archief Bisdom Gent in het RA.G.

een halve stuiver en 120 maal een halve stuiver in geld. Voor deze uitdeling kwamen in aanmerking — steeds volgens het reglement —: elk voor een brood en een halve stuiver : de pastoor, de priesters van de parochiekerk, de schoolmeester, de « *bursiers* » van het Huis (elk 2 broden), 4 grauwzusters (elk 2 br.), de arme familieleden en vrienden van de familie de Vlaminck (elk 2) en dan al de armen, die de dienst van het jaargetijde bijwoonden. Deze 120 broden en 120 halve stuivers kostten 6 gulden. De priester-ontvanger, die het voorhuis bewoont, krijgt 45 st. per week om in zijn onderhoud te voorzien, daarenboven krijgt hij nog de twintigste penning (= 5 %) op de totale ontvangsten, samen : 166 g. per jaar.

In dit jaar waren er slechts twee oude vrouwtjes in het Godshuis, die elk van zaterdag voor april tot zaterdag voor Bamis 14 st. en van Bamis tot april 17 st. per week kregen, in totaal 81 g. 18 st. voor een jaar. Er waren ook nog wat kleine onkosten voor het horen van de rekeningen en voor herstellingen. Daar de inkomsten de uitgaven ver overtroffen werd met de toestemming van de opvolger van A. de Vlaminck, de aartsdiaken te Ieper, nl. Karel van Houcke, aan de zoon van de stadsgriffier Lieven Bonjours, 30 g. geschonken voor zijn studiën.

De totale uitgaven beliepen 405 g. er was bijgevolg een bonus van 274 g. 4 st., genoeg om nog zeven oude lieden te herbergen. Hoe het kwam dat er slechts twee oude vrouwtjes in het Godshuis verbleven weten wij niet bij onstentenis van rekeningen of andere bronnen die ons zouden kunnen inlichten.

Gans het vermogen van het Godshuis bestond dus uit kapitalen bezet op rente of op hypoteek. Vermoedelijk waren kapitalen toen beter renderend dan gronden. Dit zou echter na verloop van tientallen jaren zeer nadelige gevolgen hebben voor het Godshuis. Het dagelijks brood werd stilaan maar zeker steeds duurder en duurder... en er kwamen geen nieuwe kapitalen bij, integendeel, talrijke renten gingen te niet. In 1787 was de totale opbrengst van al de renten nog slechts 374 g. 13 st. 8 d. (4), amper genoeg om drie oude lieden te onderhouden. In de loop der XVII en XVIII eeuw had men wegens de stijgende duurte der levensmiddelen, klederen, enz... reeds bij herhaling het weekgeld van de oudjes moeten verhogen. Oorspronkelijk volstonden 11/13 st. in de week, dan was het 14/17 st. en ongeveer tweehonderd jaar later, nl. in 1784 was het 3 g. 10 st./4 g. d.w.z. ongeveer 6,3 maal meer dan in 1584 ! En volgens zekere verklaringen uit de Resolutieboeken van de stad was het weekgeld in 1784 onvoldoende voor een normaal onderhoud.

Reeds in de XVI-XVII eeuw zou Ninove, een stadje van ongeveer 2.000 inwoners, een tehuis voor ouden van dagen hebben bezeten... zo het edelmoedig gebaar van Kan. Antoon de Vlaminck maar navolgers had gevonden. Dit was eilaas niet het geval.

Hulp daagde pas op in de XVIII eeuw.

Maria-Anna du Bois, dochter van Petrus du Bois, weduwe van Joris Vastersavons, burgemeester van Ninove, schonk aan het Godshuis in 1727 een kapitaal van 3000 g. onder voorbehoud nochtans dat

(4) A.RA., Rekenkamer, nr. 46839.

zij het vruchtgebruik haar leven lang zou behouden van 1200 g. van dit kapitaal. Met de renten van de overblijvende 1800 g. moest het Godshuis een oude arme man van Ninove of Outer aannemen.

Maria-Anna du Bois ging een tweede huwelijk aan met Jan Stevens, burgemeester van Ninove. Na het overlijden van haar tweede echtgenoot liet zij op 11 december 1743 haar testament opmaken te Gent (5). Zij legateerde aan het Godshuis zekere goederen. Al deze goederen moesten verkocht worden en de opbrengst op hypoteek gezet. Er rezen echter betwistingen en het duurde meer dan veertig jaar eer het Godshuis enig voordeel kon halen uit dit legaat. Het proces eindigde op 30 april 1787 gans in het voordeel van het Godshuis.

Een tweede weldoener was Kan. de Hu, van de katedraal van O.L.Vr. te Brugge. Hij schonk in 1784 (6) aan de Tafel der armen van Ninove 1800 g. Met de intresten van dit kapitaal of 63 g. moest de Tafel jaarlijks 28 missen van 10 st. laten doen en aan elke « *bursier* » van het Godshuis 4 st. geven per mis. Elke bursier kreeg aldus reeds 4 à 5 gulden meer per jaar.

Het legaat van Maria-Anna du Bois bracht het Godshuis in het bezit van 6.350 g. De inkomsten van dit nieuw kapitaal bedroegen ruim 130 g. en zouden samen met de inkomsten van het grondkapitaal het Godshuis in de mogelijkheid stellen onderdak en onderhoud te verlenen aan vijf of zes oude mensen.

Maar... enkele jaren later, tijdens de Franse bezetting en met de hervorming van de Openbare Onderstand ging het Godshuis voor goed te gronde.

NINOVE, oktober 1957. *H. Vangassen.*

BIJLAGEN

I. — ORDONNATIE VAN HET GODSHUIS VAN NAZARET (1).

Kennelick sij een ieghelijk die dit jeghenwoordich gheschrifte zal sien ofte hooren lesen dat ick anthonis vlaminck (2) archipriester en canonick van de cathedrale kercke tot ypre ende officiaal van den geestelijcken hove aldaer, filius joos de vlaminck ende Barbe Witten gebooren binnen de stede van ninove oudt ontrent 48 jaeren, aenmerckende dat binnen de stede van ninove gheen particuliere fundatie en es ten oorbore van oude schaemele,

(5) z. Voetn. 4.

(6) RA.G., Ninove, nr. 129, 15 nov. 1784.

(1) A.RA., Rekenkamer, nr. 46839, Etats des Biens du Clergé, a° 1787. De hier medegedeelte tekst is een copie van een copie, zoals blijkt uit de aanhef tot de Ordonnantie, nl. : Extrait uyt sekeren bouck ofte Register berustende in het Godshuys van Nazareth binnen de stad Ninove alwaer onder andere fol. 10 verso tot ende met folio 17 verso wordt bevonden het naervolghen... (z. boven tekst). In RA.G., Ninove, nr 671, charters, bevindt zich de Latijnse tekst uit : « registro sexte octa vum capituli ecclesie cathedrales Iprensis », fol. 70...

(2) Hij noemt zichzelf : A. Vlaminck en zijn vader : de Vlaminck, bewijs hoe onvast de familienamen nog waren in de XVI eeuw. Wij zullen hem steeds noemen Antonis de Vlaminck, zoals hij trouwens in alle ninoofse stukken steeds wordt genoemd.

huyszittende (3) mannen, die in haerlieder jonghen tijdt eerlick gheleeft ende neerstich sijn gheweest om de cost te winnen sonder broot bidden (4) maer in haerlieder oude daghen deur cranckheyd onmoghelijck tselve nu langher en konnen ghedaen hebbe hierdoore gheroert ende ghewillich gheweest om sulcke persoenen met mijn tijdtlicke goedinghe ten eeuwighen daeghe behulpich te wesene ende ten dien overdenckende het beste middele omme tselve te doene, ende des mijne wille te effectueren hebbe ghenomen, voor een Exemple een pieuse fondatie in een huys binnen Ypre genaempt te Nazareth als bequaeme omme op ghelijcken voet van fundatie de voorseide oude mannen binnen ninove oock behulpich te wesene Ende naerdien ick om dese mijn intentie ende begeerte te vulbringen over omtrent drie jaeren ghecocht hadde een huys binnen Ninove inde Kerckhof straete ende t' Selve huys begost te opbauwen met diversche woonsteden en huysekens daertoe bequaeme hebbe over twee Jaeren tot vulcominghe van mijnder intentie aen de Coninckliche Majesteyt ghesoliciteert (5) ende ten laesten vercregen consent, om t'selve huys op te draghene in dooderhandt (6) ten profijten van den aermen binnen Ninove op conditien ende manieren die ick verclaere soude bij mijn testament ofte andersints ende naerdien achtervolghende t'consent van sijnder Majesteyt voorseid huys voor Burchmeester ende schepenen der stede van Ninove in voorleden jaer reelijck (7) ende bij feijte getransporteert ende opghedraeghen hebbe midsgaeders ook in erfelicke losrenten vijf hondert ponden parasis t'sjaers ten oorbore van den aermen der stede in de handen van mr. Nicolaes vlaeminck als opperheylichgeestmeester in dien tijde midsgaeders ook tot onderhout van sekere goddelicke diensten ende datte met sekere conditien besproken en reserven van daeraf naemaels te moghe verclaersen ende disponeren naer mijn beliefte soo alst selve es blijckende bij den schepene remisse daeraf gemaekt in date den 9 augusti 1575 (8) onderteeckent bij den greffier Juliens soo est dat ick nu willende voort mijnen wille verclaersen ende in mijne fundatie goede orde stellen ende van alles dies aenghaende goedt ende distinckt verclaers doen volghende de macht in de voorseide schepene remisse mij fundateur ghereserveert, Segghe wille ende verclaerse soo hier naer volcht

1. — Eerst beghere ende wille dat men ten Eeuwighen daeghe doen sal een sondaach ghebet dat es dat den pasteur t'elcken sondaeghe naer t'sermoen sal personelick oft bij den persoon die in sijnen naeme predickt den volcke vermaenen dat sij souden lesen een paternoster ende eenen ave Maria voor mijn fondateurs mijns vaders mijns moeders vrienden ende alle weldoenders van Nazareth zielen (9) waer voren ik den pasteur jaerlick wil ghegheven hebben twintich stuvers ende den coster om dat hij den pasteur ofte predikant t'elcke reyse vermaene daertoe ses stuvers s'jaers.

2. — Ten anderen wille ick ten eeuwighen daeghe t'smaendaegs oft dijssendaechs naer beloken paesschen voor St. Severijn oultaer (10) daer mijn vader ende moeder ter saliger memorie begraeven ligghen ende daer ick mijn sepulture begheere, ghedaen hebben voer mijn fondateurs mijns vaders moeders vrienden en alle weldoenders van dese efondatie zielen een solemneel jaerghetijde met vigilien neghen lessen ende commandatie met diacone ende subdiacone ende den vullen choor ende voorts naer costuyme der kercke in welcke jaerghetijde den pasteur vooer sijnen dienst mitsgaeders voort selve

---

(3) Onbekwaam nog te werken.
(4) Bedelen .
(5) Daar dit goed in Dode Hand overging moest hij de toestemming verkrijgen van de Regering.
(6) Bezittingen die door vererving niet in lekenhanden kunnen overgaan.
(7) Reëel, werkelijk, wettelijk.
(8) Te dier gelegenheid : « ghepresenteert p den 9 augusti 1575 meester anthonis de Vlaminck officiael van den bisschop van Ypre drie cannen Rijnsch wijns maeckende negen potten tot 30 s. par. den stoop, compt 6 L. 15 s.p. » — stadsr. Ninove.
(9) Voor de zielen van mij fondateur, etc...
(10) In de parochiekerk te Ninove.

jaerghetijde sondaegs te vooren in den predickstoel te vercondighen sal hebben twintich stuvers de andere priesters van den choor met de schoolmeester costere ende choralen voor tsinghen tsaemen dertich stuvers voor luyden ten tijde van t'jaerghetijde en t'savonts te voren thien stuvers noch twee ghelesen messen int selve jaerghetijde voor elcke drije stuvers Item wille als dan gedeelt hebben hondert ende twintich proeven (11) elck in ghelde een halve stuver steeckende in een broot van ghelijcke weerde waeraf die van den choor te weten den pasteur priesters schoolmeester ende choralen sullen hebben elck een prouven, de seven bursiers van dese fundatie, vier groususters, de schamele vrienden (12) van mijn fundateur den oppercoster ende ondercoster elck twee prouven de ander proven blijvende ten proffite vanden aermen naer discretie van den ontfangher van dese fundatie ende den opperheylichgeestmeester (13) niemant nochtans en sal proven ontfanghen dan die int jaerghetijde present is ende offerande gaet.

3. — Ik fundere oock ten eeuwighen daghe binnen de parochiekercke van ninove perpetuis officiis ecclesiastius voer den priester ende ontfangher deser fundatie met last van vier messen de welcke hij doen sal voor St. Severijns oultaer tusschen seven ende acht uren t'elcken sondaghe maendaghe ende woensdaghe en vrijdaghe pro defuncti fundatoris pro bello, pro paci, scilicet pro mortalitate oft anders naer den heesch van tijde altijdt met comemoratie ende memorie van de fundateurs sijn vaders moeders vrienden ende weldoenders deser fundatie zielen ende naer elcke messe sal men lesen psalme de profundis etc... met een collecte indien die vande choor goetvonden tsoude mij aenghenaem wesen dat men dese messen dede met den sanck van de choralen ende haerlieder meester ende in den gevalle, desen priester sal ghehouden sijn te singhene ende den magister met sijn choralen sal in elcke messe hebben van dese fundatie een stuver den selven priester sal oock gehouden sijn te volghene ende te sijnghene de selve jaerghetijden hoochmesse en tlof met de andere priesters in de parochiale kercke sonder nochtans gehouden te sijn int celebreren van eenige andere messen dan die vierre voorseid ende gheve den selven priester ten desen opsiene t'elcken saterdaghe veertich stuver.

4. — Item fundere int selve huys acht distincte woonsteden waeraf het voorhuys zal wesen voor den voorseiden priester als principaelste regierder en ontfangher van dese fundatie ende de seven achterhuyskens sullen wesen voor seven oude schamele ongehuwde mannen die te vooren eerlijck gheleeft hebben en neerstich sijn gheweest om den cost te winnen sonder brood bidden en door ouderdom tselve in langhe en connen ghedoen (14), welcke seven mannen sullen woonen elck in een huyseken achter in t'hof daer toe bij mij fundateur (ingericht) maer sullen vuyt ende van woi.hs (blijkbaar vergissing van copist) ende ses voorseide mannen wille ick ghegheven hebbe elcken Saterdach van saterdachs voer paesschen tot saterdach voor Bames elcke een prooven van elf stuvers ende van t'saterdachs voor bamesse tot Saterdachs voor paesschen incluys elck een prove van derthien stuvers en den sevensten t'elcken saterdaghe de helft om daerbij te levene de naervolgende weke.

5. — Item dese seven bursiers ofte schamel mannen sullen ses maeltijden t'sjaers tsaemen eten elck met den anderen int gemeene tsavonts op de kelderkamer van den voorhuyse te weten op den dach van t'voorseid jaergetijde op de Kerckmesse (15) op st. Maertens avont, derthien avont,, nieuavont en vastenavont elck mede brengende sijn broot en sullen hebben int gemeene voor vleesch en bier elcke reyse (16) voor een recreatie vijf en twintich stuvers dus sullen sij achter gratie oock int gemeene ghehouden sijn te biddene voor mijn fundateurs vader ende moeder en alle weldoenders deser fundatie.

6. — Item gheve elck bursier ten drie jaeren eens ses guldens ten behoefte

(11) Gift, hier in brood en geld.
(12) Vrienden betekent steeds : familieleden.
(13) Opper-armenmeester.
(14) Onbekwaam nog te werken om hun eigen kost te verdienen.
(15) Kermis.
(16) Keer.

van een mantele met mouwen ofte kelcken couleur voeren aen den hals slutende met een laekenen knop welcke mantel oft kelck sullen sij gehouden sijn telcken drij jaeren eens te doen maecken nieuwe ende aen te doene met de mouwen soo wanneer sij vut den huyse ghaen tsij ter kercken oft in haerlieden affairen.

7. — Met de voornoemde proven moeten de bursiers te vreden sijn soo wel in sieckte als fray, wesende, sonder meer van des fundatie te verwachtene daeromme moeten sij ghespaerich sijn ende neerstich om een wat tot dese voerseide proven te winnen ofte bij adventure ghebeurde dat haer groote sieckte ofte meerder noch over quaeme.

8. — Dus sullen de bursiers ghehouden sijn vrelick en paeyselick elck met den andere te leven sonder murmuratie dronckenschap ongeregeltheyt ofte rebellie ten gesette hueren (= uren) bij avonde thuys comen ende bij nachte hunlieden niet absenteren oft oock vuyt de stadt ghaen sonder den wel ende consent van den ontfangher als opperregierder. Alle sondaghe ende heylichdaeghen moeten sij hoochmesse vesper en sermoen hooren alle daeghen messe en lof ende de voorseide vier messen van de fundatie tsaemen dienen t'elcke reyse saemen ter kerke gaende ende van de kercke thuyswaerts. In de kercke binnen den dienst sullen sij haerlieder plaetse houden elck bij anderen ontrent S. Severijns oultaer en int Sermoen ter plaetse die den ontfangher haerllieden stellen sal, de vier hoochtijden van den jaere sullen sij jeghen den pasteur te bichten gaen en bij sijnen adviese ter heylighe sacramente ende alsoe altijt in de vreese gods leven ende bidden voor t'gemeen welvaert voor den fundateur sijn vrienden en alle weldoenders van dese fundatie sullen oock ghehouden sijn elck den anderen in sieckte naer sijn vermogen bij te staene ende te besorgene dat den pasteur in tijts over de siecke geroepen werde om hunlieden te vertroosten ende de sacramenten te administreren.

9. — De voorseide proven van de bursiers en sullen ni verstaen werden ghegheven te sijne dan uit puere aelmoesse om de oude schamele persoonen in haerlieder noodt bij te staene sonder eenige schult daeromme en sal ten gheenen daeghe de proven van de bursiers moghen inhouden ofte ghearresteert (17) werden om haerlieden schult te betaelen maer soo wie tot een van dese proven ontfaen ofte toegelaeten sal worden hij sal alvoeren ghehouden sijn sijn staet te maekene van alle sijne schult ende een iegenlijck betaelen soo verre sijn goet staet en ter goeder trouwe.

10. — Ende den bursier eerst comende sal voor al in handen van den ontfanger beloven de ordonnantien ende statuten van dese fundatie te onderhouden ende voorts sal hij verbinden int tgeschrift onder sijn handtteycken ofte in presentie van twee ghetuyghen alle sijn goedt present ende toecomende meubel ofte immeubel tot vermeerderinge van dese fundatie. Emmers ter sommen die hij sterfvende ofte dese fundatie in grooter sieckte verlatende bevonden sal wesen van dese fundatie in weekghelde en voor den mantel ontfane te hebben en voor sulckx als het van noode sal wesen tot sijn begraevinghe en vytvaert naar de onderschreven ordonnanties soo verre als sijn goet streckt ende soo hij refuseert sulcke belofte te doene hij en sal tot dese fundatie en huyse niet toegelaeten werden al ist dat hij soo bij bursiers te vooren ontfaen is gheweest.

11. — Indien iemand van de bursiers hem anders regeerde dan de voorseide ordonnantien heeschthen ende misdede jegens de voorgaende pointen hij sal staen ter punitien (18) van den ontfangher ende priester die de overtreders van dien sal mogen punieren met verlies van haerlieden proven een dach, twee daeghen, een weke, twee weken ofte meer naer de gelegentheyt van haerlieder misdaet ende indien sij den ontvanger rebel waeren en hem ni en wilden obedieren ofte dat sij rediteurs (19) waeren of incorrigibel, ofte van quaede feyten ofte oock dese fundatie fraudeerden (20) sal hij ontfangher

---

(17) Er mag geen beslag gelegd worden op het weekgeld van de bursiers.
(18) Moeten gestraft worden.
(19) Recidivist.
(20) Bedriegen, bestelen.

ofte priester ende opperheylichgeestmeester als principaelste regierders van desen huyse vermoghen bij advieze van ander onderschreven proviseurs ende toesienders sulcke persoonen de burse ende prove gheheel af te nemene ende vut den huyse te stekene.

12. — Maer alst gebeurt datter iemand in deser manieren moet dese fundatie verlaeten men sal hem laeten volghen énde mededraeghen al dat hij heeft sonder eenighe restitutie opdat hij verhuyst wesende te min oorsaecke hebbe om quaet te doene maer sijnen laetsten mantel sal hij moeten laeten voor sijnen successeur of daer vooren ses guldens.

13. — Insghelijcks soo wanneer een bursier bij sijnen vrijen wille verhuyst, ghesont van lichaem wesende dat hij vermach vut te gaene ende te verhuysene sonder van een ander gheholpen ofte gesustenteert te sijne sal hem oock toeghelaeten worden mede vut te draeghene al dat hij heeft sonder eenighe restitutie, ghereserveert (21) den laetsten mantel ofte kerrel die hij nochtans zal moghen lossen betaelende daervooren se guldens.

14. — Maer in dien den bursier verhuysde soo cranck waere dat hij ni en vermochte te verhuysene sonder van een ander gheholpen ofte gheassisteert te sijne sal sulcken bursier op dat de verhuysinge ni en gheschiede in fraude van dese fundatie gehouden sijn tot vermeerderinge van dese fundatie soo veele te laetene als hij ten tijde van sijn vertrecken daeraf ontfaen heeft emmers soo verre sijn goedt strect mitsgaders oock den laesten mantel als vooren maer als een bursier eens verhuyst vut wat cause dat sij en sal anderwarf ni toeghelaeten worden tot dese fundatie.

15. — Naer de doot van eenen bursier sullen den ontfanger en heylichgeestmeester als principaelste regierders ghehouden sijn de achterghelaeten goedinghen van den overleden bij inventaris in bewaernesse te nemen ende den overleden ter eerden te doene doen met een vutvaert van drij lessen ende een gesonghen messe ende daer vooren betaelen naer costuyme ghevende oock in de selve vutvaert elck bursier aldaer present in distributie drij stuvers.

16. — Zal oock den ontfangher de erfgenaeme van den overledenen bursier toelaten den staet van den sterfhuyse te siene ende oock int maecken van den inventaris indien sij haerlieden daer toe presenteren ende indien de erfgenaeme willen opleggen sulck als den overleden ghehadt heeft van des fundatie in weekegelde met de costen van vutvaert ende distribuite voorseid sal den ontfangher haerlieden laten volghen al dat den overleden bursier achterghelaeten sal hebben ghereserveert den laetsen mantel als vooren maer indien de erfgenaeme refuseren sulcx te doene soe sal den ontfangher de achterghelaeten goedijnghen ghereserveert den laesten mantel doen vercoopen ten hoochsten (22) ende de penninghen daeraf comende emmers ter sommen die den overleden in wekeghelde ontfaen heeft ende de costen van t'voorseid vutvaert innehouden tot vermeerderinghe van deser fundatie ende watter dit gemunt overschiet sal den erfgenaem volghen met copie van den coopdach (23).

17. — Ende op dat de bursiers naer dat sij ontfaen sijn ni en souden pretenderen eenige ingnorantie van den voorseiden statuten men sal haerlieden eer sij int huys comen woonen dese fundatie lesen beginnende van het vierde articule tot dat jegenwoordich (24).

18. — De administratie van desen huyse ende fundatie sal ten euwighen daeghe wesen bij een priester die oock ontfangher zal wesen ende dispensier van alles datte van noode es der bij de opperheylichgeestmeester als principaelste regierders met haerlieden ghevoeght den priester (25) van ninove ende drij de naeste vrienden van mij fundateur binnen ninove woenende soo ghestaet dat zij apparentelijck dese fundatie ende proven ni en sullen be-

(21) Uitgezonderd.
(22) Bij opbod.
(23) Verkoping, veiling.
(24) Van artikel 4 tot 17.
(25) Lees : Pastoor.

houfven ende alsser een van de bursen oft proven vaceert (26) bij der doot, destitutie ofte verlaetinghe sullen den ontfanger en opperheylichgeestmeester de selve burse een maent vacant ten profijte van den huyse ende in de laeste weke van de maent sullen sij een dach stellen om binnen acht daeghen daer naer de vacante burse (27) een ander te ghevene welcken dach sij sullen den pasteur ende ander medegenoempte proviseurs voorseid insinueren (28) ende den dach omme ghecomen sijnde sullen sij al te samen op de keldercaemere van den voorhuyse vergaderen ende de vacerende burse een ander bij ghemeenen voyse (29) gheven ende de ghifte zal wech draeghen die meeste voysen heeft maer indien dat er drij voysen waeren jegens drij (30) ofte twee jeghens twee soo sal men daerover roepen den oudsten priester van de kercke die met sijnen voijse het different sal neerleggen ende de zelve maniere van vergaederinghe sal men onderhouden soo wanneer datter swaerichheyt es van een bursier sijn proven geheel af te nemen ende vut den huyse te stekene.

19. — Soo wie de ghifte van den vaccerende zal hebben hij es ghehouden binnen een maent daernaer int huys te comen woonen ende op den saterdach daer naer volgende sal hj het weeckegelt ontfanghen ende ni eer midtsgaeders den mantel van sijne voorsaete oft t'gelt dat daer vooren betaelt sal worden om eenen nieuwen te doen maeken ende indien den nieuwen bursier langher dan een maend naer dat hij de gifte ontfaen heeft vutstellde int huys te comen woonen sullen de voornoemde proviseurs vermoghen ende ghehouden sijn de selve burse een ander te ghevene.

20. — Indien de gifte van de vacierende burse langer dan ses weken vutgestelt waere bij negligentie van de proviseurs van dien tijt voorts zal het weekegeldt loopen tot proffijte van de aermen tot oultre tot dat sij die ghegheven hebben sullen nochtans de voornoemde proviseurs vermoghen de ghifte langer vut te stellene als den overleden bursier ni ghenoech achterghelaeten en heeft om de quaede cost (31) van sijn vutvaert en van de voorseide distributie te betaelen ghelijck oock als bij slote en conclusie van laeste rekenijnghe blijckt datte dese fundatie t'achter es want in dese ghevallen zal de ghifte moghen vutghestelt worden maer ni langer dan tot dat de dootschult betaelt es ende het achterstel verhaelt.

21. — Indien ghebeurde dat bij eenighe quaede fortune van brande ofte ander sints de huysinghen te niete quaemen sullen de voorseide ses proviseurs bij advyse ende consente van tghemeene die hier onder ghedenomeert staen tot t'hooren van de rekenijnghe vermoghen de voornoemde bursse en weekgelt van bursiers ghereserveert het weeckgelt van den priester te suspenderen om met verloep van dien de huysinghen op te rechtene op den eersten voet maer daer naer sal men de proven ter stont weder vutdeelen in de voorschreven maniere indien nochtans in dit cas eenich ander middel ghevonden waere om de huysinghe op te rechtene zonder de proven te suspenderen tsoude mij fundateur bequaeme duncken opdat de bursiers binnen middele tijde gheen nood en lijden ofte bij den heylighen geest leven oft broot bidden moeten.

22. — In de colatie ende ghifte van dese bursiers sullen altijd ghepreferereert wesen de schamel vriende van mij fondateur voor vreemden ende onder de vrienden (32) die naest bestaen voor andere ende die in groeten noot sijn voor deghene die geen soo grooten noot en hebben niemandt en zal nochtans de ghifte ghedaen werden dan die onghehuwet es en die ni langer en can den cost ghewinnen.

23. — Alst ghebeurt dat binnen de stadt van ninove gheen drij en woonen van mij fundateur gheslachte soe ghestaedt (33) dat zij apparentelijck dese

(26) Vrij komt.
(27) De vrijgekomen plaats.
(28) Oproepen tot een vergadering.
(29) Bij stemming.
(30) Bij staken van stemmen.
(31) De onkosten.
(32) Met « vrienden » worden steeds bloedverwanten bedoeld.
(33) Bemiddeld.

proven ni en sullen behoufven dan sullen respectivelijck in haer plaetse succederen aengaende het toesicht van desen huyse eerst den oudsten priester van de kercke ten tweeden den oudsten daer naer en ten derden den anderen heylichgeestmeester die nochtans in dit officie sullen plaetse maeken voor respectivelijck alsser eenige van mij fundateurs vrienden ghequalificeert als vooren binnen de stad sullen woonen voor den tijd dat sij in de stadt woonen ende ni langer.

24. — De voorseide opperheylichgeestmeester en pasteur met de drij vrienden naest bestaende sullen oock ten eeuwighen daege instellen den ontfanger ende priester van deser fundatie ende dienste goedt van leven ende suffisant (34) den welcken sij oock sullen moghen verlaeten (35) indien hij qualick van leven wierde ende dese fundatie schaedelick daeromme en sal men ten geenen daeghe consenteren datter iemand sijn oerden halen sal op dit voorseid officie als op den titule van sijnder promotie (36) ende mijn intentie es dat een ende denselven sal wesen priester van t'voorseid officie ende ontfanger van deser fundatie soo verre alst tselve eenichsints moghelijck es ende dies ni. soo sal den priester van dit officie int huys woenen als principael ontfanger en regierder ende hij sal bij advijse van de ander proviseurs een ander in sijn plaetse tot den ontfangher van dese fundatie stellen die nochtans gheen plaetse en sal hebben in tregiment (37) van desen huyse, maer sal gehouden in tijts alle het wecke gelt op te bringhene (38) in handen van den priester als principaelste ontfangher om bij hem gedistribueert te werdene ende int stellen van den voorseiden priester ende ontfanger sullen de proviseurs prefereren de priesters van den gheslachte (39) voor alle andere ende inghebooren (40) voor vremde.

25. — Den ontfangher is ghehouden goedt ende suffisant seker te doene (41) voor sijne tijts administratie ten contentemente van ander proviseurs ende goet toesicht te nemene over de huysinghe ende bursiers t'elcker saterdaghe sal hij ter gesette huere (= uur) de bursiers op de keldercaemer doen vergaederen ende aldaer een iegelick sijn wekegelt gheven ende daer int gemeene bidden voor den welvaert van den lande van den fundateur en weldoenders van den huyse.

26. — Is oock den ontfangher ghehouden t'elcken jaere s'maendachs ofte sdijnsdaechs naer beloken paesschen achter het jaerghetijde van den fundateur goede rekeninghe ende bewijs en reliqua te doene van sijnder administratie op de keldercaemer voor den deken van christenheyt indien hij hem daertoe ten dien daghe presenteert voorts vijf ander proviseurs voer twee wethouders die met haerlieden greffier burgemeestere en schepenen daertoe sullen denomeren oock ter presentie van de bursiers en indien datter eenighe swarigheyt es sal daer oock neder gheleyt werden ende ick geve de voornoemde auditeurs van de rekenijnghe, voor hoeren, sluyten en teeckenen elck 10 stuvers en die haerlieden absenteren en sullen hier af ni ontfanghen en hierboven gheve ick de proviseurs ten opsiene dat sij toesicht nemen tot dese fondatie elck noch twintich stuvers en Godt den heere sal voerts haerlieder aerbeyt loonen.

27. — Den priester en ontfanger sal boven sijn wekegelt hebben voor hem en sijn huysghesin tghebruyck van den voorhuyse en den lochtinck naast den voorhuyse op de noortsijde van den ganck ende de suytsijde sal bedeelt worden voer de seven bursiers elck naer de groote van sijn huysing ende op de noortsijde lanckx het cleene straetgien salder een plaetse blijven van selven straetgen veertich voeten tot den lochtinck van den priester voor alle inwoonders ghemeene sal noch den ontfangher hebben den 20 penninck van al het

---

(34) Bekwaam.
(35) Afzetten, afdanken.
(36) Slechts deze die benoemd werd mag wedde ontvangen.
(37) Bestuur.
(38) De renten innen.
(39) Van de familie van de stichter.
(40) Te Ninove geboren
(41) Borg te stellen.

jaerelijckx incommen van desen huyse present ende toecomende maer niet van de extraordinairis.

28. — De originale letteren van dese fundatie mitsgaders oock het reglement bij mij gheschreven ende de rekenijnghe van elcke jaere sullen bewaert sijn in eenen iseren coffer dat ick daertoe gheve welcken coffre men stellen sal int cantoir van den voorhuys sal niet min den ontfangher daertoe acces hebben alst noot es maer in de presentie van den pasteur ende opperheylichgeestmeester die elck met den ontfangher daeraf een sluytel (= sleutel) hebben in bewaernesse.

29. — Dit sijn de pointen ende articulen van dese fundatie met den reghele van Leven voor de bursiers welcke ick wil ghetrouwelick onderhouden hebden ende volcomen ten eeuwighen daghe ende ghemerckt dat ick bij dit verclaerse mijn fundatie beswaert hebbe ende meer Lasten ghestelt dan in mijn eerste concept soo est dat ick fundateur begheere de selve te vermeerderen int profijte ende jaerlickx incomen ende bij dien boven de vijf hondert ponden parisis tsjaers inde voorseide schepene kennesse begrepen gheve ick noch vut de selve cause ende tot volcomen van de voorseide article en tot den laste van den huyse ende datter aencleeft vut liberaele ende pieuse gifte en op conditien ende bespreken in de voorseide schepenen kennisse begrepen de somme van drij hondert ponden parisis tsjaers willende de selve oock van gereede penninghen ende gelde ghenomen te werden die ick sterfende achter laten sal, indien mijn renten daertoe ni souffisant bevonden en waeren ofte hiertoe bequaeme ofte indien ick voor mijn sterven daeraf geen distincte (= duidelijk) verclaere en ben doende.

30. — Ende al ist soo dat bij dese augmentatie het jaerlijckx incomen van dese fundatie meerdere zoude zijn dan de ordinaire lasten, ick en wil nochtans ni dat het overschot vutghedeelt werde maer wil tselve overschot in ghelde zij en mettertijt het verloop van dien gheimploijeert tot vermeerderinghe van jaerlicksche renten.

31. — Ende daeromme soo wanneer bij slote van rekenijnghe ghevonden wort dat des fundatie in ghereede ghelde te vooren es de somme van 16 pont grooten sal den ontfangher ghehouden sijn daermede te koopen een rente van 6 guldens tsjaers den penninck 16 (= 6,25 %) op goede en souffisante hypoteque ghelick hij oock ghehouden es tallen tijde te doene als er eenighe rente gelost wert ende van sijnen coop es schuldich goedt ende distinct verclaers ende bewijs te doene in sijn eerste naervolghende rekenijnghe ende brieven van sijnen coop over te leggen om int secret (41) ghesloten te werden.

32. — Naer dat de nieuw rente vercregen belopen de somme van achttien guldens tsjaers sal van dien tijt voorts den sevensten bursier ontfanghen vulle weeckgelt ghelijck andere ende als dit volkomen sijnde de vermeerderinghe anderwerf gedaen wert ende beloopt de somme van vijfthien guldens tsjaers van dien tijt voorts sullen de bursiers hebben t'elcken jaere in septembre voor haerlieder hout elck vier guldens ende den priester dobbel houtgelt, mitsgaeders ses guldens voor een kerckelaeken.

33. — Dit volkomen sijnde andere vermeerderinghe sal men inhouden tot dat sij maekt 17 guldens sjaers ende dan sal men elcke portie van de bursiers vermeerderen een stuver te weke ende daernaer naer ander ghelijckelicke vermeerderinghe noch een stuver ter weke end nae de derde ghelijke vermeerderinghe sal men den priester ten opsiene van sijnen dienst noch vijf stuvers te weke opleggen en voorts al andere vermeerderinghe sal gheemployeert werden in de discretie van de proviseurs ofte tot vermeerderinghe van weeke ghelde ofte tot profijt van de Diensten ofte quotidianisten van de kercke ende hier sal den priester gauderen (= ontvangen) ghelijck een ander ofte tot vermeerderinghe van ghetalle van bursiers op de voorseide conditie ende bespreken ende anders niet. Dit is de begeerte wille ende verclaers t'welcke ick fundateur ben doende bij dit gheschrifte volghende de macht mij ghereserveert bij de voorseide schepene kennisse ende wille ten eeuwi-

(41) In de koffer.

ghen daghe ghetrouwelijck onderhouden ende volcomen hebben op de peyne ende verbeurte in de selve schepene kennisse begrepen, nochtans met bespreke van aldus voorseid es te moghen veranderen mijn leven ghedurende en te stellene op een ander voet indien ick naermaels beteren raedt ende middel wiste om profijtelick van dese fundatie te disponeren ende wille van desen verclaerse en van die voorseide schepene kennisse copie autentiek een ighelijck diet eenichsints aengaet toeghelaeten ende gheconsenteert te werdene dat wille ick soo voerseid es onderhouden hebben niet jeghenstaende dat om sulckx als voorseid es te funderene bij adventuren meerder solemniteyt van noode es ende oock alwaert soo dat ten mijnen overlijden alleen copie authentijck van dese verclaerse ofte van ghelijcken verclaerse in registere gheschreven en niet de originale verclaerse bevonden waren ende in confirmatie van dien en hebbe ick dit verclaers ni alleen met mijnder hant gheteeckent maer oock bij den eerweerdighen heere meester Gheraert Petri van Steensel canonick van Ipre ghedaen teeckenen ende met mijnen zeghele die ick ghewoen ben te ghebruyckene gheseghelt tot vasticheyt van al t'geene voorseyt es.

Ypre desen 20 februarij duyst vijf hondert ende ses ende seventich

(Onder staet:) Anthonis Vlaminck fundateur (Op de plicke:) bij laste van den voornoemden fundateur (ende op de selve plicke:) Steensel notaris ende secretaris

(A.RA., Rekenkamer, nr. 46839, copie van een copie).

II. VERANDERINGHE VAN EENIGHE ARTIKELEN VAN DE ORDONNANTIE.

(N. — Wij beperken ons hier tot de voornaamste wijzigingen, die Kan. Antonis de Vlaminck in 1589 aan het reglement van 1576 liet aanbrengen:)

.....

Het inhoudt van het vierde article confirmere ick maer wille dat alle de seven bursiers tsaemen haerlieder weeckgelt hebben ende elck eene weke ende het weeckgelt wil ick vermeerdert hebben te weten in de somer veerthien stuvers elck ende in de winter elck seventhien en een alven indien dat eenigsins mogelijk (is) ...

.....

Het achthiende article approbere ick oock maer vreesende dat door groot ghetal soude moghen questie ofte dispuut somtijts oprijsen wille ick datte met den ontfangher dischmeester (= meester van de Tafel der Armen) pasteur en den oudsten naesten hebbende den toenaem van de Vlaminck... ende sullen sij viere sonder meer van vacierende proven disponeren.

.....

(De stichter vermeerdert het vermogen van de stichting met 500 pond in renten, in plaats van 300 pond.)

.....

Maer als t'ghebeurt dat de rekenijnghe deser fundatie boven ordinaire lasten al tvoorseide vulcomen sijnde te vooren es vijftich gulden tsjaers dan wille ick dat me tselve en alle andere overschot vutdele tot onderhoud van schamel kinderen van ninove in eenighe goede schole ofte in de universiteyt van Loven oft Douwaij (43) om in artibus te werden gepromoveert ofte oock om aldaer noch twee jaeren te studeren naer haerlieder promotie maer ni langer...

.....

Desen eersten van april 1500 neghen en tachentich (onder staet:) Antonis Vlaminck fundateur — B. Pollet — J. Stichele, scriba — Ipr. m. van houcke.

(A.RA., Rekenkamer, nr. 46839, copie van copie).

---

(42) Douai (Frankrijk, Dép. du Nord), maakte toen nog deel uit van de Nederlanden. De universiteit werd er plechtig geopend op 5 oktober 1562.

Zo groeide Hofstade

(VERVOLG).

B. SOCIAAL-EKONOMISCHE EVOLUTIE.

Gedurende vele eeuwen leefden de bewoners van Hofstade, zoals trouwens de plattelandse bevolking van onze gewesten over het algemeen, van de landbouw. De opkomst van de grootindustrie bracht hierin sinds enkele tientallen jaren een grondige verandering en aldus is de gemeente van een landbouwersdorp uitgegroeid tot een nijverheidscentrum, met werkgelegenheid ter plaatse en in het naburige Aalst.

Tot midden, ja tot het einde van de 19e eeuw, leefden de Hofstadenaren hoofdzakelijk van landbouw en veeteelt, hetzij als eigenaar, hetzij als huurder. Gezien door de aangroei van de bevolking, spijts de uitwijking, de bebouwde grond meer en meer werd versnipperd, had dit tot gevolg dat de uitbater van kleinere bedrijven onmogelijk in het levensonderhoud van een over het algemeen groot gezin kon voorzien. Een bijverdienste voor de gezinsleden werd gezocht in het spinnen en weven.

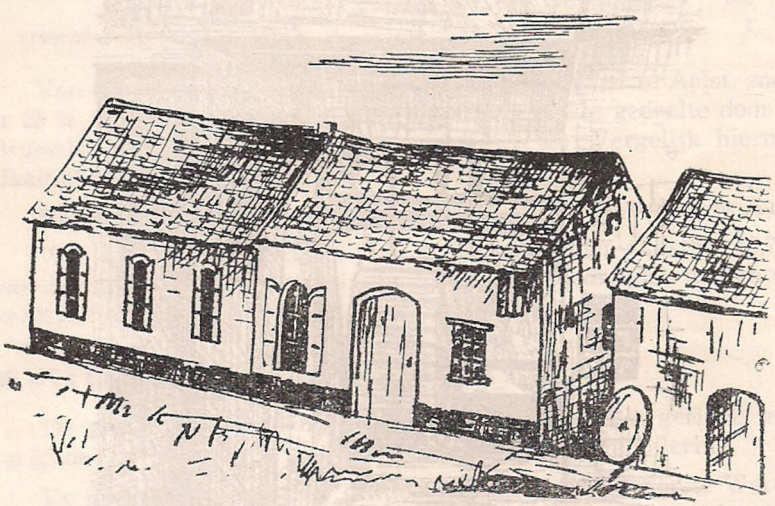

Muldershuis van de Nedermolen, op het Dorp.

Enkele landbouwers waren trouwens tevens werkzaam als stielman. De wagenmakersfamilie Pannecouck : Jan († 1743), die tevens klompenmaker was en zijn zoon Jan Baptist, tevens timmerman, evenals Jacobus, beide gedurende de tweede helft van de 18e eeuw. De timmerlui Adriaan Theybaert († 1734) en Adriaan van Houdenhove (1747), naast een metser Gillis Pensaert († 1669); verder de kleermaker Jan de Bie († 1744), de schoenmakers Joos van den

Abeele († 1795) en Jan-Baptist Baudeson († 1746), de kloefmakers Joos de Coster († 1728) en Jacobus Claessens (1737), evenals de barbiers Jan Wauters (1716) en Joos de Smet († 1745) en de zager Joos de Vijldere (1748). Om het einde van de 18e eeuw : Frans Singelijn, « meester timmerman en meulenmaeker van stile » en Cornelis de Landsheere, timmerman; de smeden Jacobus van Pamel en Pieter van Cauter, een metser Pieter de Coster en twee strodekkers : Frans Cobbaut en Philip d'Hont, naast een paar kruidenierswinkels.

De vroegere dorpsnijverheid kwam vooral neer op de uitbating van **molens** en **brouwerijen** van lokaal belang (6). Hofstade telde reeds van ouds (vóór de 13e eeuw) drie watermolens, nl. de *Nedermolen* of Dorpmolen (die voorgoed verdween midden de 20e eeuw) was, als olie- en graanmolen, in de 16e eeuw in het bezit van de heer van het kasteel te Wachene en in 1566 verpacht voor 13 pond groot en een viertel tarwe 's jaars; de *Middelmolen*, die reeds buiten gebruik was in de 16e eeuw, en de *Overmolen*, op de Blekte, die nog steeds draait, was oorspronkelijk eigendom van het klooster ten Hole te Melle, dat deze in de eerste helft van de 16e eeuw vermoedelijk verkocht aan Cornelis van der Brempt († 1558/59), z. van Lieven en Ka-

De Overmolen op de Blekte.

(6) Cfr. J. DE BROUWER, **Geschiedenis van Hofstade,** blz. 56-58, 84-87.

thelijne Strijmersch, die ook de Lazerij van Aalst pachtte. Sinds 1756 tevens oliestampmolen, nu nog slechts graanmolen.

Midden de 14e eeuw stond reeds een *windmolen* op het Wijveld (tot midden de 15e eeuw). Een nieuwe houten windmolen werd begin van de 17e eeuw opgericht op Babbelaar (gebouwd op cijnsgrond van de markies van Lede), die definitief verdween o. 1900, terwijl *Toontjesmolen* (stenen windmolen) op de Kamskouter dagtekende van vóór 1800 (tot o. 1914) en sinds 1825 eveneens olieslagerij was.

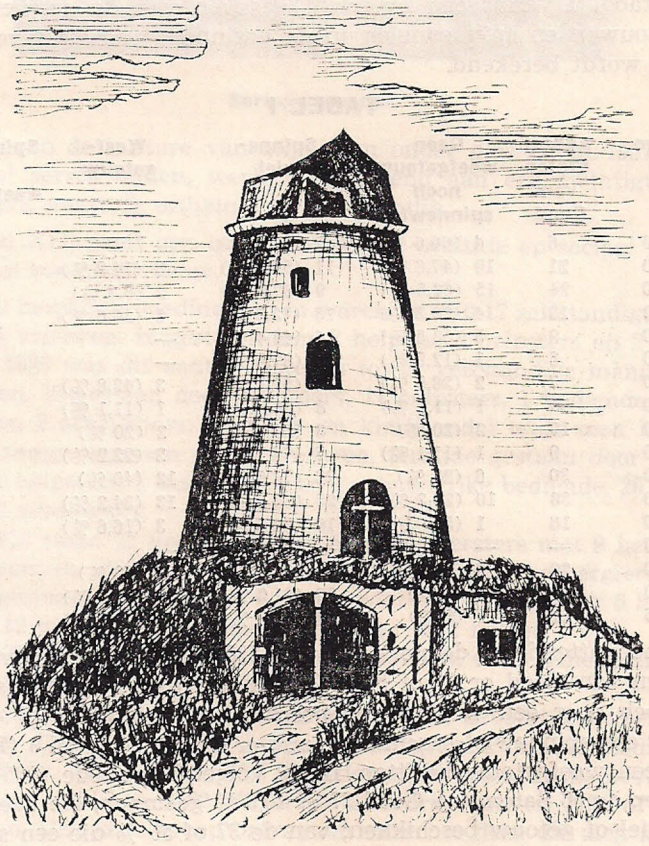

Toontjesmolen op de Kamskouter.

Dorpsbrouwerijen komen reeds voor in de 15e eeuw : op de Kortenhoek, in de buurt van « de Keizer » en op de Kamdries (7); in 1669 wordt er een vermeld op het Dorp. « Brouwalaam » treffen wij aan in de Staat van Goed van Jan Hofman († 1667), Adriaan van Assche († 1667) en Martinus van Caekenbergh (1681).

(7) De brouwerij nabij de Kamdries werd in 1523 door de burggrafelijke familie Tollins verpacht voor 5 pond groot per jaar (Schepenboek van Aalst, 1523, fo 66 vo).

Hier volgt een korte uitwijding over de bijkomende familiale bedrijvigheid gedurende de 17e en 18e eeuw, nl. *het weven en het spinnen*. Hiertoe werden de Staten van Goed uitgepluisd (8). Beide waren huisarbeid met als eerste doel in de noodwendigheden van de familie te voorzien. Dit had tot gevolg dat omzeggens op ieder bedrijf aan vlasteelt (75 %) werd gedaan. Gezien de huisnijverheid verder reikte dan de gezinsbehoeften werd een gedeelte van het garen en het lijnwaad te Aalst, en ook te Dendermonde op de markt gebracht.

Het onderzoek voor Hofstade omvat in totaal 270 inboedels, waaruit de gegevens voor tabel I en II werden gelicht.

In tabel I wordt een overzicht gegeven van de aanwezigheid van getouwen en spinnewielen in de gezinnen, waarbij tevens het procent wordt berekend.

TABEL I

Tienjarige periode	Aantal Staten van Goed	Geen weefgetouw noch spinnewiel	Spinnewiel	Weefgetouw	Spinnewiel en weefgetouw
1638-1640	6	4 (66,6 %)	2 (33,3 %)	—	—
1641-1650	21	10 (47,6 %)	11 (52,3 %)	3 (14,2 %)	3
1651-1660	24	15 (62,5 %)	9 (37,5 %)	2 (8,3 %)	2
1661-1670	18	4 (22,2 %)	13 (72,2 %)	3 (16,6 %)	2
1671-1680	9	5 (55,5 %)	4 (44,4 %)	—	—
1681-1690	8	1 (12,5 %)	7 (87,5 %)	—	—
1691-1700	7	2 (28,5 %)	4 (57,1 %)	3 (42,8 %)	2
1701-1710	9	1 (11,1 %)	8 (88,8 %)	1 (11,1 %)	1
1711-1720	10	2 (20 %)	8 (80 %)	2 (20 %)	2
1721-1730	9	1 (11,1 %)	7 (77,7 %)	2 (22,2 %)	1
1731-1740	30	6 (20 %)	23 (76,6 %)	12 (40 %)	11
1741-1750	38	10 (26,3 %)	25 (65,7 %)	13 (34,2 %)	10
1751-1760	18	1 (5,5 %)	16 (88,8 %)	3 (16,6 %)	2
1761-1770	—	—	—	—	—
1771-1780	20	6 (30 %)	13 (65 %)	4 (20 %)	3
1781-1790	32	3 (9 %)	26 (81,2 %)	10 (31,2 %)	7
1791-1795	11	1 (9 %)	9 (81,8 %)	7 (63,6 %)	6

Samenvattend. In de periode van 1638 tot 1650 komen voor de 27 Staten van Goed er 14 of 51,8 % voor die noch over een spinnewiel, noch over een weefgetouw beschikken; van de 13 of 48,1 % die over een spinnewiel beschikken, zijn er 6 met 2, terwijl 3 (11,1 %) tevens een weefgetouw bezitten. In de volgende periode (1651-1700) zijn er op de 66 Saten van Goed 27 of 40,9 % gezinnen, die over geen spinnewiel of getouw beschikken; van de 37 of 56 % die een spinnewiel bezitten, zijn er 13 met 2 en 5 met 3, terwijl er 6 zijn met eveneens een weefgetouw. Slechts 2 gezinnen beschikken over een weefgetouw en geen spinnewiel. In twee Staten van Goed treft men « een spellewerckcussen » en « een naaikussen » aan. In de periode 1701-1750 met 96 Staten van Goed, waaruit blijkt dat 20 of 20,8 % gezinnen geen spinnewiel of getouw bezitten, waar 71 of 73,9 % één of meer spinnewielen hebben, w.o. 31 met 2, 13 met 3, 4 met 4 en 1 met 6; 25 hebben eveneens een getouw, w.o. een paar met 2. Vijf

(8) Staten van Goed van Hofstade, nrs 9 tot 22 (Ra. Gent). Alleen de Staten die de inboedels opsommen kwamen bij de berekening in aanmerking.

gezinnen beschikken over een weefgetouw en geen spinnewiel; in het gezin van de baljuw komen 2 « werckcussens » voor en bij 2 andere landbouwers met groot bedrijf een « naaikussen ». Voor 1751-1795 telt men 81 Staten van Goed, met 11 of 13,5 % zonder spinnewiel of weefgetouw; integendeel 64 of 79 % met één of meer spinnewielen, w.o. 26 met 2, 14 met 3, 3 met 4 en 3 met 5; in 18 gezinnen komt eveneens een weefgetouw voor, terwijl 6 gezinnen een getouw, maar geen spinnewiel bezitten; in drie gezinnen komt een naaikussen voor.

Uit wat voorafgaat kan men opmaken dat het aantal gezinnen, waar noch spinnewiel(en), noch weefgetouw te vinden is, voor de eerste periode ongeveer de helft bedroeg; in de volgende periode is dit met 10 % gedaald en in de periode 1701-1750 bedraagt het nog slechts 20 %; om in de periode vóór de Franse Revolutie te verminderen tot 13,5 %.

Dezelfde opgang kan worden vastgesteld wat het aantal getouwen betreft : 1/3 van de gezinnen beschikt er over één in de periode van 1701-1750.

Na deze uitwijding over een niet onbelangrijke huisnijverheid, volgt een uiteenzetting over de hoofdbedrijvigheid van het gezin.

Vooraleer de versnippering en de eigendomsverhouding van de landbouwbedrijven na te gaan, wordt eerst gehandeld over de verscheidenheid in de teelten en de uitbreiding van de veestapel.

Kulturen.

TABEL II

Teelten	1638/1650 (27 St. v. G.)	1651/1700 (66 St. v. G.)	1701/1750 (86 St. v. G.)	1751/1795 (78 St. v. G.)
Rogge	18	51 (77,2 %)	77 (89,5 %)	58 (74,3 %)
Tarwe	6	39 (59 %)	39 (45,3 %)	29 (37,1 %)
Masteluin	4	7 (10,6 %)	22 (25,5 %)	29 (37,1 %)
Gerst	1	3 (4,5 %)	10 (11,6 %)	5 (6,4 %)
Spelt	4	2 (3 %)	6 (7 %)	9 (11,5 %)
Haver	6	14 (21,2 %)	32 (37,2 %)	40 (51,2 %)
Boekweit	5	23 (34,9 %)	28 (32,5 %)	23 (29,4 %)
Vlas	19	50 (75,7 %)	69 (80,2 %)	64 (82 %)
Klaver	3	18 (27,2 %)	61 (70,9 %)	56 (71,7 %)
Erwten	7	24 (36,3 %)	33 (38,3 %)	2 (2,5 %)
Roomse Erw.	—	—	20 (23,2 %)	11 (14,1 %)
Velderwten	—	—	1	—
Blauwe Erw.	—	—	3 (3,4 %)	1 (1,2 %)
Bonen	—	9 (13,6 %)	5 (5,8 %)	—
Roomse bonen	8	13 (20 %)	14 (16,2 %)	13 (16,6 %)
Paardenbonen	—	1	13 (15,1 %)	—
Plattebonen	2	1	—	—
Loof	1	9 (13,6 %)	21 (24,4 %)	40 (51,2 %)
Vitsen	—	3 (4,5 %)	—	—
Hop	12	24 (36,3 %)	11 (12,7 %)	1 (1,2 %)
Aardappelen	—	— vanaf 1731 :	58 (53,4 %)	73 (93,5 %)

Tabel II geeft een overzicht op gebied van verscheidenheid in de landbouwteelten gedurende de 17e en 18e eeuw, waar tabel III deze voorstelt in de loop van de laatste honderd jaar.

In tabel II merkt men een vermindering van beplanting als nijverheidskulture van het « roomsgoet », zowel erwten als bonen. De achteruitgang in de kulture van boekweit vangt reeds aan en zal gedurende de volgende eeuw worden voltooid. Ook de teloorgang van de hoplochtingen valt aan te stippen, met een vernieuwde heropleving gedurende de 19e eeuw en definitieve ondergang gedurende de 20e eeuw.

Naast de belangrijke uitbreiding van de aardappelteelt — voor het eerst aangegeven in 1731 —, nam eveneens de rapenteelt als tweede vrucht toe. Ook tabak kwam voor in 1712, 1732, 1743, 1745, 1748 (x) en gedurende de periode van 1751-1795, in 1756, 1792 en 1794.

Een voorname nijverheidsvrucht was en bleef steeds het vlas, dat veelal in het gezin volledig werd bewerkt en verwerkt. Hierin vond gans de familie, zo mannen als vrouwen, werkgelegenheid.

Het vlas werd eerst gerepeld met de repel. Te Hofstade noemt men dit een *strepe*, waarmee het vlas, vóór het roten van het zaad (lijnzaad dat tot lijnzaadolie en lijnzaadkoeken wordt verwerkt in het stampkot) werd ontdaan. Na het roten werd het vlas gebookt, waarbij met de bookhamer (of knape) de harde stengel (de lemen) werd verwijderd, waarna het zwingelen op de zwingelbank (eerst met het korte, daarna met het lange zwingelberd) volgde; ten slotte werd het vlas met de hekel of houten vlaskam, waarbij het garen van de afval werd gescheiden, bewerkt. Van het zuivere vlas werd vlasgaren gesponnen, dat gebruikt werd tot het weven van lijnwaad, en zelfs het fijnere garen voor het kantwerk; van de afval spon men « werkegaren », waaruit de « drolsargen » werden geweven.

Uit volgende gegevens blijkt zeer duidelijk het groot belang van de vlasteelt. Op 27 Staten van Goed voor de periode 1638-1650 zijn er 19 waarin het vlas voorkomt, terwijl in 13 (48,1 %) werktuigen voorkomen gebruikt bij de vlasbewerking : in 4 een (vlas)strepe, in 3 een bookhamer, in 5 één of meer zwingelbanken en -berders, in 5 een hekel (of kam). Op 63 Staten van Goed van 1651-1700 zijn er 50 met vlas en 35 (55,5 %) met werktuigen geschikt tot de vlasbewerking : 8 met een strepe, 9 met een bookhamer, 14 met één of meer zwingelbanken en 20 met één of twee hekels. Op 86 Staten van Goed voor de periode 1701-1750 zijn er 69 met vlas en 61 (69,3 %) met werktuigen tot vlasbewerking : 12 met een strepe, 5 met een bookhamer, 30 met een zwingelbank en 46 met één of twee hekels. Op 70 Staten van Goed van 1751-1795 zijn er 64 met vlas en 61 (87,1 %) met werktuigen tot vlasbewerking : 13 met met een strepe, 22 met een bookhamer, 32 met één of twee zwingelbanken en 47 met één of twee hekels.

TABEL III

Teelten	1846	1866	1880	1895	1910	1929	1950
Tarwe	70 ha 41 a	78.23	81.26	85.45	94.95	89.75	69.54
Rogge	109 ha 82 a	83.23	84.23	71.13	75.67	45.67	26.22
Spelt	12 ha 72 a	35 a	2.34	1 ha	66 a	—	—
Masteluin	66 ha 90 a	56.24	80.30	50.86	21.26	69 a	—
Gerst	3 ha 45 a	22.78	7.72	4.03	3.86	20 a	1.48
Haver	27 ha 6 a	17.49	16.91	19.72	22.31	13.80	23.59
Erwten	11 a	—	3 a	16 a	24 a	—	—
Hennep	—	—	24 a	16 a	—	—	—
Bonen	59 a	10 a	—	—	—	—	—
Boekweit	6 ha 58 a	1.17	30 a	—	39 a	—	—
Tabak	46 a	5.59	1.89	1.85	3.32	20 a	19 a
Kool- en raapzaad	13 ha 13 a	34.44	23 a	38 a	—	—	—
Vlas	44 ha 57 a	64.09	40.56	32.57	15.94	15.14	7 a
Aardappelen	55 ha 14 a	89.60	101.95	88.47	97.27	82.55	60.81
Klaver	65 ha 16 a	54 ha	52.92	51.07	44.35	37.95	22.59
Gras	34 ha 13 a	39.60	40.17	49.81	62.19	95.77	128.37
Boomgaarden	10 ha 78 a	9.52	17.09	16.36	22.95	29.97	13.24
Moestuin	20 ha 12 a	13.14	5.98	12.95	12.77	7.19	—
Bossen - wijmen	21 ha 36 a	20.10	13.59	13.15	13.05	13.60	7.37
Kwekerijen	24 a	7 a	20 a	—	90 a	36 a	15 a
Voederbieten	—	10.18	17.09	17.64	24.32	18.17	30.18
Wortelen	82 a	30 a	1.40	91 a	11 a	98 a	—
Hop	2 a	—	5.53	8.11	1.35	6 ca	—
Rapen	—	—	8.90	5.71	—	—	—
Suikerbieten	—	39 a	60 a	62 a	27 a	—	—
Cichorei voor koffie	—	—	—	11 a	—	1 a	—
Cichorei voor witloof	—	—	—	—	—	6 a	5.63
Allerlei & onb. gronden	—	11.53	7.49	6.81	1.41	80 a	9.45
Bloementeelt onder glas	—	—	—	—	83 a	—	18.525 m² of 1 ha 85 a
Kasten met losse ramen	—	—	—	—	—	—	32
Totaal	553 ha 61 a	612.69	589.63	542.03	533.16	442.48	400.73

Bij het ontleden van tabel III komt men tot volgende vaststellingen, waarbij nochtans niet uit het oog mag worden verloren, dat de gronden nu meer opbrengen dan vroeger, zowel gezien de veredeling van de kulturen als ten gevolge van betere bemesting.

1° De tarweteelt, die tot 1910 langzaam en geleidelijk vermeerderde kende in 1929 een geringe vermindering en in 1950 een meergevoelige (0. 1/3); de roggeteelt verminderde in de loop van honderd jaar tot minder dan 1/4.

2° Spelt en masteluin (die een rekord oppervlakte bestreek in 1880) zijn van de akkers verdwenen; de gerst geeft nog enig teken van leven.

3° De haver volgt een onregelmatige kurve; het toenemend aantal paarden sinds 1929 deed deze teelt aangroeien.

4° Vooral de vlaskulture, die in 1866 een hoogtepunt bereikte met 64 ha, kwam geleidelijk tot volledig verval.

5° De met aardappelen beplante oppervlakte, die tot 1880 vermeerderde en ongeveer op dat punt standhield tot 1910, verminderde sedert dien met meer dan 1/3.

6° De erwten, bonen, boekweit, raap- en koolzaad, hop, wortelen zijn op de Hofstaadse velden niet meer te vinden.

7° De voederbeten, die voor het eerst in 1866 hier voorkomen, vermeerderden sindsdien de beteelde oppervlakte van 10 tot 30 ha.

9° Verdient speciale aandacht de uitbreiding van de weiden en maaimeersen: was in 1929 tegenover 1846 de oppervlakte reeds ongeveer verdrievoudigd, in 1950 is zij ongeveer verviervoudigd. Ongeveer 1/3 van de bebouwde oppervlakte was grasland. Deze verschuiving dient in verband gebracht met de uitbreiding van de veestapel.

10° Naast een opkomende nijverheidskultuur (Cichorei voor witloof), is vooral van belang de toenemende kulture van bloemen (1 ha 85 a of 18.525 m2, naast 32 kasten met losse ramen).

Veestapel.

De Staten van Goed laten ons toe een blik te werpen op het belang van de veestapel van 1638 tot 1795. Veelal komen op de meeste bedrijven enkele (4 tot 0) hennen en 1 haan voor; verder één of meer koeien, naast een kalf en een zwijn, evenals soms een paard.

Zestien Staten van Goed, voor de periode van 1638 tot 1650, waarin een veestapel voorkomt, vertonen 4 bedrijven met één koe, 5 met 2 koeien met één kalf en 3 met een zwijn, 2 met 3 koeien met kalf, rund en zwijn, 2 met 4 koeien met kalvers en zwijnen en 2 paarden, 2 met 5 koeien w.o. één met 2 paarden, één met 8 koeien, één rund, 2 kalvers, 3 paarden, 2 veulens en 5 zwijnen.

Eenenvijftig Staten van Goed, voor de periode van 1651-1700, bevatten er twee met slechts één zwijn, 11 met 1 koe (+ gebeurlijk een kalf of rund), w.o. 3 met één paard; 22 met 2 koeien (+ gebeurlijk een kalf of rund en 1 zwijn), w.o. 8 met 1 paard en 3 met 2 paarden; 7 met 3 koeien + 1 (2) kalf of rund en zwijn, w.o. 4 met 2 en 1 met 1 paard (een van deze pachters heeft tevens 32 schapen); 1 met 4 koeien + 2 runders + 2 schapen + veulen; 1 met 5 koeien + 3 runders + 3 zwijnen + 3 paarden en 98 schapen; 2 met 6 koeien + 1 kalf + 1 rund + 2 of 3 paarden + 2 veulens, w.o. één met tevens 50 schapen; 1 met 8 koeien + kalvers + 2 paarden.

Drieënzestig Staten van Goed voor de periode 1700-1750, w.o. 40 met 1 koe (+ gebeurlijk een kalf of (en) zwijn), w.o. 1 met 2 paarden; 15 met 2 koeien en kalveren of runders en zwijnen, w.o. 6 met 1 paard, 1 met 2 en 1 met 4 paarden; 11 met 3 koeien, w.o. 4 met 1 paard, 5 met 2 paarden (met veulen); 1 met 4 koeien + kalf + rund + 2 paarden; 1 met 7 koeien + 3 runders + 3 kalvers + 3 zwijnen + 4 paarden en 4 veulens.

Zevenenvijftig Staten van Goed voor de periode 1751-1795, w.o. 30 met 1 koe en gebeurlijk zwijn of (en) rund; 19 met 2 koeien en 1 of 2 zwijnen, 1 of 2 runders of kalvers, en 4 met 1 paard; 5 met 3

koeien, w.o. 2 met 1 paard; 2 met 4 koeien, w.o. 1 met 2 paarden en 1 met 4 paarden (de mulder); 1 met 10 koeien en 2 paarden.

Voor de eerste periode waren er twee bijenboeren met respektievelijk 7 en 12 korven, voor de tweede periode 10 bijenboeren met één, twee (4), drie (2), vier (2) en 15 korven, voor de derde periode drie bijenboeren met één, vijf en « enige » korven, voor de laatste periode twee bijenboeren met 2 en 13 korven.

De evolutie in de veestapel gedurende de 19e en 20e eeuw, waarbij vooral het paard de koe als trekdier vervangt op de middelmatige bedrijven, vindt men in tabel IV. Het gebruik van landbouwmachines, naast de uitschakeling van de kleinere bedrijven, heeft deze evolutie noodzakelijk gemaakt. Verder wordt de geit door het schaap in de hoek gedrongen.

TABEL IV

	Paarden		Hoornvee		Varkens		Geiten	Schapen	Pluimvee
	boven 3 j.	onder 3 j.	boven 2 j.	onder 2 j.	meer 2 m.	minder 2 m.			
1830	47		294	63	218		10		
1846	36	7	371	153	182	4	93		
1866	36	2	269	213	138	158	10	1	
1880	30	8	385	225	182	33	157	19	
1895	37	12	322	297	365	173	215	18	
1910	45	9	478	276	549	28	109	25	5418
1929	63	7	502	65	529		87	123	6161
1950	105	7	519	288	678	134	63	122	5438

Versnippering van de bedrijven.

Een dorp met een totale oppervlakte van 653 ha en 304 bedrijven in 1846 en 652 in 1929 wijst op een te-ver doorgevoerde versnippering, die ten slotte tot onleefbaarheid moest voeren, zodat een « landsvlucht » noodzakelijker wijze werd opgedrongen, waardoor het aantal landbouwuitbatingen (als hoofd- of nevenuitbating) in 1950 tot 395 verminderde. Die teruggang vertoont zich nog duidelijker wanneer men weet dat er in 1947 nog slechts 146 land- en tuinbouwers waren, zodat praktisch slechts in aanmerking komen de uitbatingen boven de hektare.

Volgens het kohier van de twintigste penning (1571) waren te Hofstade, buiten de « priesterage » of pastorij, 103 gezinnen die een woning in eigendom en 13 die er een in huur bezaten. De uitgestrektheid van deze bedrijven was zeer verschillend. Vierentwintig gezinnen beschikten niet eens over één dagwand grond, w.o. 8 zelfs niet over 25 roeden. Uit deze gezinnen kwamen de dienstknechten van

de grote hoeven ofwel waren het gelegen betrokken door ouden van dagen.

TABEL V

1571

Indeling van de bedrijven :

Onderverdeling	Overwegend eigendom		½ eigendom-½ pacht		Overwegend pacht		Totaal	
— 1 ha	30	47 %	8	26,6 %	8	40 %	46	40,3 %
1 tot 2 ha	4	6,2 %	6	20 %	3	15 %	13	11,4 %
2 tot 3 ha	9	14 %	2	6,6 %	1	5 %	12	12,2 %
3 tot 4 ha	4	6,2 %	2	6,6 %	—	—	6	6,1 %
4 tot 5 ha	5	7,8 %	3	10 %	—	—	8	7 %
5 tot 10 ha	8	12,4 %	7	23,3 %	4	20 %	19	16,6 %
10 tot 20 ha	2	3,1 %	1	3,3 %	1	5 %	4	3,5 %
+ 20 ha	2	3,1 %	1	3,3 %	3	15 %	6	6,1 %
	64		30		20		114	

Van de 1880 in 1571 aangegeven dagwand, waren 1185 dagwand of 364 ha 64 a door de eigenaars zelf in gebruik genomen, hetzij 63 %, en 695 dagwand of 213 ha 84 a werden in pacht gehouden, hetzij 36 %; hierbij komen nog 14 dagwand « curegoed ».

Geestelijke en liefdadigheidsinstellingen hadden te Hofstade in

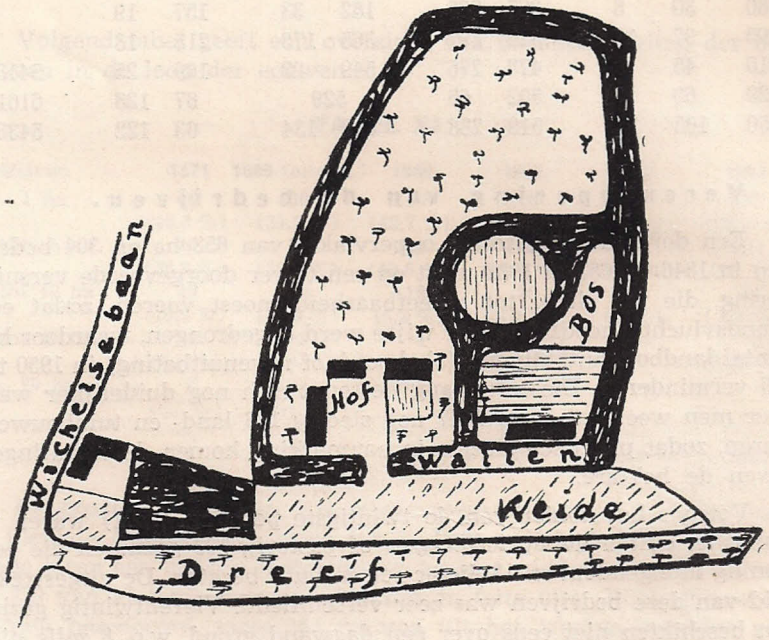

Wal van het Hof ten Bos.

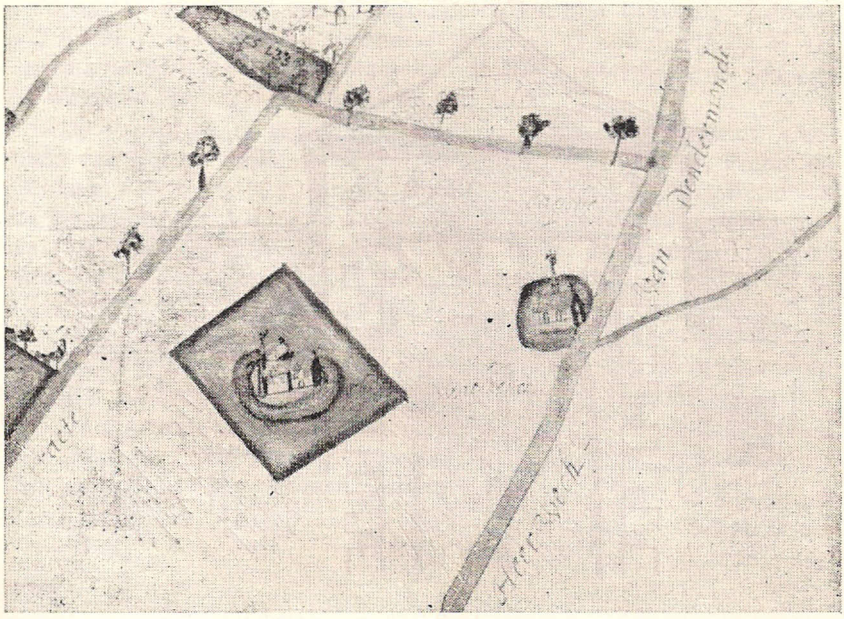

Kasteel en kapel te Wachene (fig. kaart van 1629).

eigendom 124 dagw. 52 r. (38 ha 31 a), hetzij 6,6 % van de bebouwde oppervlakte. Deze gronden waren verdeeld als volgt : 33 d. 14 r. aan de H. Geest of Armendis van Hofstade, 4 d. 33 r. aan de kapelrij van O.L. Vrouw, 16 d. aan het personaat van Hofstade, 4 d. aan de kapel te Wachene, 14 d. 15 r. aan de kerk van Hofstade, 2 d. 5 r. aan de H. Geest van Aalst, 3 d. 22 r. aan de Willemieten aldaar, 1 d. 75 r. aan het hospitaal te Aalst, 10 d. 60 r. aan het Begijnhof te Aalst, 1 d. 25 r. aan de H. Geest van Herdersem, 1 d. 20 r. aan de kerk van Gijzegem, 12 d. 33 r. aan de abdij van Vorst, 18 d. aan het klooster ten Hole te Melle, 2 d. 50 r. aan het S. Jacobsgodshuis te Gent. — Daarbij nog 3 d. van S. Kathelijne-Kamer te Aalst.

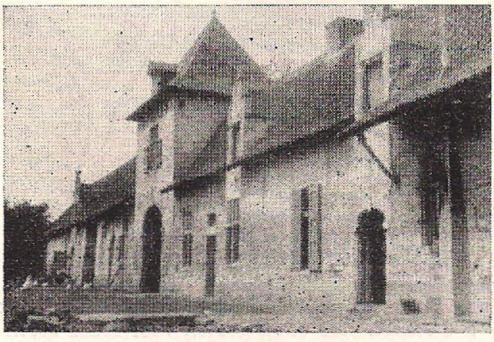

Hof te Wachene (afgebroken in 1956).

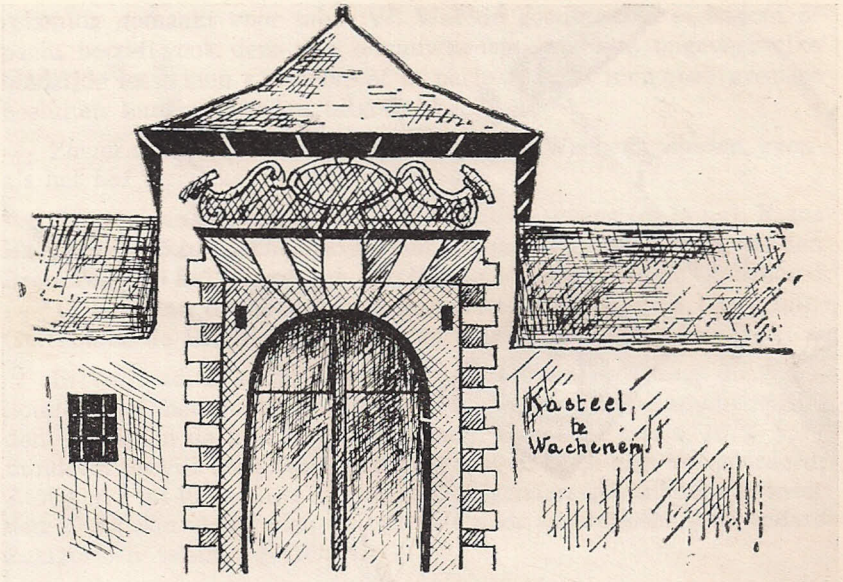

Inrijpoort van het Hof te Wachene.

De grootste grondbezitter was de familie Tollins, die 58 bunder 93 roeden (71 ha 66 a) of 12,3 % van de bebouwde oppervlakte op haar naam heeft, waarvan 9 bunder 2 dagw. 68 r. in eigen gebruik. Onder haar bezittingen valt o.m. *het hof ten bos* (41 b. 2 d.) (9). De

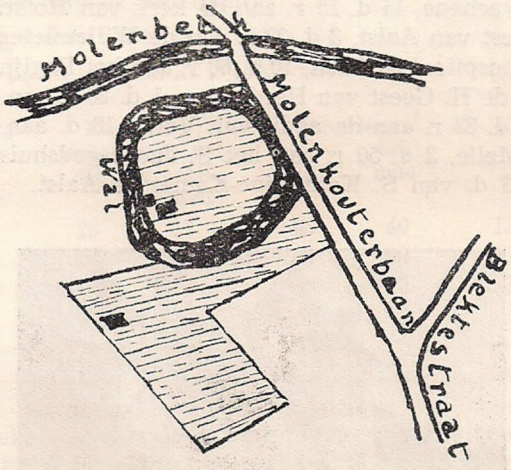

Wal van het Hof ter Beken (Gooiken).

(9) In 1429 verpacht aan Cornelis van Ginderdeuren voor 9 schellingen groot het bunder + 6 stenen vlas of 12 groten voor ieder steen + de helft van het fruit op de boomgaard; in 1456 verpacht voor 16 pond groot; in 1525 voor 32 pond groot.

erfgenamen van Geert van Liedekerke erfden hier 18 bunder 2 dagw. (22 ha 76 a); de heer van Berinssart bezat er 12 b. 2 d. (15 ha 38 a); Joanna de Splitere bezat in eigendom de *dorpswatermolen* en *het hof te Wachene* (10 b. 2 d. 47 r. of 13 ha 4 a) (10).

De voornaamste eigenaars-gebruikers waren Pieter Smet, eigenaar van *hof ter Beke,* 21 b. 3 d. 21 r. (26 ha 83 a) (11), Pieter de Bruickere 16 b. 1 d. 93 r., Arendt de Bruickere 6 b. 3 d. 79 r., Hendrick de Bruickere 4 b. 1 d. 40 r., Jan van den Bossche 8 b. 89 r., Gillis Govaert 9 b. 88 r., Jan de Grauwe 8 b. 31 r., Pieter de Grauwe 6 b. 39 r., Antheunis Cobbault 9 b. 3 d. 52 r., Pieter Cobbault 4 b. 1 d. 25 r., Gilis van den Berghe 4 b. 1 d. 93 r., Hendrick van Damme 4 b. 3 d. 52 r., Jan de Ribele 4 b. 66 r., Pieter Vijfverman f. Joos 4 b. 2 d. 96 r. en Joos Wauters 4 b. 2 d. 50 r. — die ieder meer dan 5 ha in eigendom bezaten. Antheunis Machiels was eigenaar van de *Overmolen.*

De gegevens van volgend tabel werden getrokken uit het « Bouck van Metinge », in 1649 opgemaakt door de gezworen landmeters Adriaan Henderick en Jan Hofman (12).

TABEL VI

1746

Indeling van de bedrijven :

Onderverdeling	Overwegend eigendom	½ eigendom- ½ pacht	Overwegend pacht	Totaal	
— 1 ha	16	7	7	30	31,2 %
1 tot 2 ha	4	6	10	20	20,8 %
2 tot 3 ha	6	1	1	8	8,3 %
3 tot 4 ha	3	1	2	6	6,2 %
4 tot 5 ha	2	2	—	4	4,1 %
5 tot 10 ha	8	6	2	16	16,6 %
10 tot 20 ha	4	3	2	9	9,3 %
+ 20 ha	—	1	2	3	3,1 %
	43	27	26	96	

In dit Meetboek staan slechts 96 « hofsteden » of huizen aangegeven, waarvan 76 in eigendom en 20 in pacht. Hierop werd de be-

(10) Het hof te Wachene werd in 1558 verpacht voor 12 pond groot.

(11) Het hof ter Beken was in 1445 eigendom van de kinderen Wouter van Kets × Elisabeth de Cupere; in 1476 aan Adriaan Kets, met broer en zuster, die het goed verpachtten voor 13 pond groot; in 1520 en 1535 in het bezit van Jan van Brantegem, respektievelijk verpacht voor 18 en 20 pond + 2 stenen vlas + 6 kapoenen + 3 of 4 dagen, buiten oogst- en zaaitijd, de eigenaar met wagen en paard ten dienste te staan; in 1551 aan begijntje Catharina van Branteghem en Jakelijne van Heetvelde, die het goed verpachtten voor 27 pond groot; in 1560 eigendom van Geraard Gheems.

(12) Dit « Bouck van Metinge » werd slordig opgemaakt, zodat de statistieken noodgedwongen onvolledig zijn (Sa. Aalst).

rekening gemaakt voor tabel VI. Wat de goederen in eigendom of pacht betreft, ook deze zijn onnauwkeurig, want op ongeveer elke bladzijde leest men « in erfve of in pacht », zodat hier geen preciese besluiten kunnen worden uitgetrokken.

Zowel de Dorpswatermolen als het hof te Wachene worden, evenals het hof ter Beke, in pacht gehouden.

Grote eigenaars-gebruikers zijn : Karel Baeyens (o. 13 ha), Frans Baeyens (+ 5 ha) Hendrik van den Broucke (+ 8 ha), Jan van den Broucke (+ 5 ha), Lucas van den Brulle, eigenaar van de Overmolen (+ 10 ha), Jan de Paepe (o. 5 ha), Pieter van Hauwe (+ 5 ha), Guilliaume de Bruyne (+ 13 ha) en Jan de Moerloose (o. 10 ha).

In verhouding tot 1571 — waarbij evenwel rekening dient gehouden met het boven gemaakt voorbehoud van onnauwkeurigheden — blijken de bedrijven van minder dan 1 ha met o. 10 % verminderd, terwijl deze van 1 tot 2 ha met o. 10 % zijn vermeerderd; 3 tot 4 en 5 tot 10 ha blijft statu quo. De eigenaars-gebruikers van meer dan 20 ha zijn verdwenen en ten dele door versnippering in andere kategorieën terecht gekomen.

De eerste landbouwtelling in het Belgisch Koninkrijk greep plaats in 1846. Het vergelijkingsmateriaal hiertoe verschaft ons tabel VII.

TABEL VII

1846

Uitgestrektheid van de bedrijven :

in eigendom : 194 ha 34 a (35 %).

in pacht : 359 ha 27 a (64,9 %).

Onderverdeling	Eigenaars		Huurders		Totaal van de uitbatingen	
	volledig	voor het grootste gedeelte	volledig	ten dele		
— 1 ha	26	12	46	46	130	42,7 %
1 tot 5 ha	6	28	18	99	151	49,6 %
5 tot 10 ha	2	5	—	12	19	6,2 %
10 tot 20 ha	1	1	—	2	4	1,3 %
	35	46	64	159	304	

In vergelijking met 1571 vond er een totale ommekeer plaats wat de verhouding eigenaars-gebruikers en huurders betreft. De bedrijven van boven de 20 ha zijn weg; de grotere boven de 5 ha hebben met 13 % afgenomen, terwijl deze van 1 tot 5 ha met 13 % vermeerderden. De uitbating van hoeven op volledige of overwegende erfgrond verminderde met meer dan de helft.

De telling van 1866 is niet volledig geschikt als vergelijkings-

materiaal, gezien het hierin gaat om de « de ligging van de gronden » en niet om de bedrijven.

TABEL VIII

1866

Uitgestrektheid van de bedrijven :

in eigendom : 222 ha (36,3 %).
in huur : 391 ha (63,7 %).

Onderverdeling	Eigenaars		Huurders		Totaal van de uitbatingen	
	volle-dig	voor het grootste gedeelte	volle-dig	ten dele		
— 1 ha	36	10	47	23	116	40,1 %
van 1 tot 5 ha	11	24	34	73	142	49,1 %
van 5 tot 10 ha	3	10	1	12	26	8,9 %
van 10 tot 20 ha	1	—	1	3	5	1,7 %
	51	44	83	111	289	

TABEL IX

1929

Uitgestrektheid van de bedrijven :

in eigendom : 231 ha 21 a 67 ca (53,9 %).
in pacht : 197 ha 67 a 6 ca (46 %).

Onderverdeling	Eigenaars		Huurders		Totaal van de uitbatingen	
	volle-dig	voor het grootste gedeelte	volle-dig	ten dele		
— 1 ha	205	30	243	39	517	79,2 %
1 tot 5 ha	13	55	13	41	122	18,7 %
5 tot 10 ha	5	2	2	4	13	2,0 %
10 tot 20 ha	—	—	—	—	—	
	223	87	258	84	652	

In verhouding tot 1846 nam vooral het aantal kleine bedrijven uitbreiding, dit met meer dan 25 %; de middelmatige verminderden met 30 %; de bedrijven van 5 tot 10 ha kenden een afname met 4 %; er was geen enkel landbouwuitbating meer van boven de 10 ha.

De uitbatingen van minder dan 1 ha volstonden over het algemeen niet om in het levensonderhoud van de gezinnen te voorzien, en vormden in de meeste gevallen slechts een bijverdienste voor hen die de landbouw verlieten voor de nijverheid.

TABEL X

1950

Uitgestrektheid van de bedrijven :

in eigendom : 208 ha 38 a 53 ca (46,3 %).
in pacht : 243 ha 63 a 90 ca (53,6 %).

Onderverdeling	Oppervlakte in eigendom	in huur	Aantal bedrijven	Uitgedrukt in procenten
— 1 ha	21 ha 9 a 43 ca	16.84.10	270	68,3
1 tot 3 ha	65 ha 36 a 10 ca	65.06.30	64	16,3
3 tot 5 ha	77 ha 57 a 50 ca	98.64.50	46	11,6
5 tot 10 ha	40 ha 35 a 50 ca	55.17.00	14	3,5
10 tot 20 ha	4 ha	7.89.00	1	0,25
			395	

Niet eksploitanten : 38.

Tegenover vorige landbouwtelling nam het aantal bedrijven van minder dan 1 ha af met 10 % en verminderde met de helft; deze van de tweede kategorie vermeerderden met o. 10 %, al verminderde het aantal met 12 eenheden.

Een aantal kleinere landbouwers hebben hun bedrijf volledig vaarwel gezegd voor een taak in de nijverheid, want in de reeks van de kleine uitbatingen daalde men van 517 tot 270.

Volgend tabel geeft een overzicht van de ontwikkeling der bedrijven in de loop der eeuwen.

TABEL XI

Bedrijven	1571	1649 (onvoll.)	1846	1866	1929	1950
— 1 ha	46 (40,3 %)	30 (31,2 %)	130 (42,7 %)	116 (40,1 %)	517 (79,2 %)	270 (68,3 %)
1 tot 5 ha	39 (36,8 %)	38 (39, 5%)	151 (49,6 %)	142 (49,1 %)	122 (18,7 %)	110 (28 %)
5 tot 10 ha	19 (16,6 %)	16 (16,6 %)	19 (6,2 %)	26 (8,9 %)	13 (2 %)	14 (3,5 %)
10 tot 20 ha	4 (3,5 %)	9 (9,3 %)	4 (1,3 %)	5 (1,7 %)	—	1 (0,25 %)
+ 20 ha	6 (6,1 %)	3 (3,1 %)	—	—	—	—
	114	96	304	289	652	395

De grootste bedrijven zijn verdwenen; na een uitbreiding van de kleinste (minder dan 1 ha) tot in 1929, volgde in de daaropvolgende jaren een inflatie ervan, gezien zij niet renderend meer waren. De 270 van kleinere kategorie kunnen in feite niet als landbouwers worden beschouwd, maar als mensen uit het landbouwmidden gegroeid, die nog wat grond bewerken als een bron van bijverdienste.

Wat de verschuiving van het eigendomsrecht betreft, hieromtrent volgt een overzicht in tabel XII.

TABEL XII

	1571	1846	1866	1895	1910	1929	1950
in eigendom	364 ha 64 a	194.24	222 ha	179.42	211.50	231.21	208.38
	(63 %)	(35 %)	(36,3 %)	(33 %)	(39,7 %)	(53,9 %)	(46,3 %)
in pacht	213 ha 84 a	359.27	391 ha	362.61	321.66	197.67	243.63
	(36 %)	(64,9 %)	(63,7 %)	(66,9 %)	(60,2 %)	(46 %)	(53,6 %)

Wanneer de penningboeken, in 1517, werden opgemaakt waren nog tal van bedrijven door de eigenaars zelf uitgebaat, maar door enkelen van deze « ingezetenen » wordt reeds de uitbocht van het dorp voor de stad ingezet. Dit verschijnsel nam nog verdere uitbreiding, zodat bij de telling van 1846, slechts 1/3 in eigendom wordt uitgebaat en 2/3 in pacht. Gedurende de 19e eeuw (telling van 1866) volgt opnieuw een verslechtering van deze toestand. Begin van de 20e eeuw een kentering ten goede, waarbij de landbouwers, die zich opwerken, geleidelijk eigenaars worden van de gronden, door sommigen ten gelde gemaakt ten einde dit geld in handelszaken te beleggen. Zo kwam ruim de helft van de bebouwde grond in boerenhand. De achteruitgang op dit gebied van 1929 tot 1950 valt te verklaren uit het feit dat kleinere landbouwers het bedrijf opgaven en die gronden door de middelmatige landbouwuitbatingen werden in huur genomen.

Sociale samenstelling van de bevolking.

Ook te Hofstade, zoals het in vele dorpen van het Land van Aalst het geval is, werd de boerenstand uit zijn overheersende positie tot een kleine groep herleid : nog slechts ongeveer 110 gezinnen op de 1400 leven van hun landbouwbedrijf, terwijl de overige als neringdoeners, stielmannen of arbeiders in hun levensonderhoud voorzien.

Het verlaten van de onwinstgevende landbouw voor handel en nijverheid werd reeds ingezet in de 19e eeuw en nam sindsdien een steeds grotere uitbreiding.

Over de sociale samenstelling van de bevolking worden wij reeds ingelicht door een volkstelling van 1796, welke ons niet slechts gegevens aan de hand doet betreffende de totale bevolking van het dorp (1430 inwoners), die huisden in ongeveer 320 woningen, maar tevens omtrent de aktieve (personen boven de 12 jaar) en minder aktieve (kinderen) leden : de eerste groep telt 1057 eenheden, de tweede 373. Daarbij worden wij ook ingelicht omtrent het beroep, vooral van de gezinshoofden en onderhorige dienstboden.

Tweehonderd en twee oefenden het beroep uit van « Landsman » (hierin geholpen door 41 « dienstknechten » en 22 « dienstmaarten »), hetzij 69,3 % van de gezinshoofden. Het dorp telt verder 15 wevers (5,1 %), 4 strodekkers (in 1840 : 2), 7 zagers (in 1840 : 4), 5 timmer-

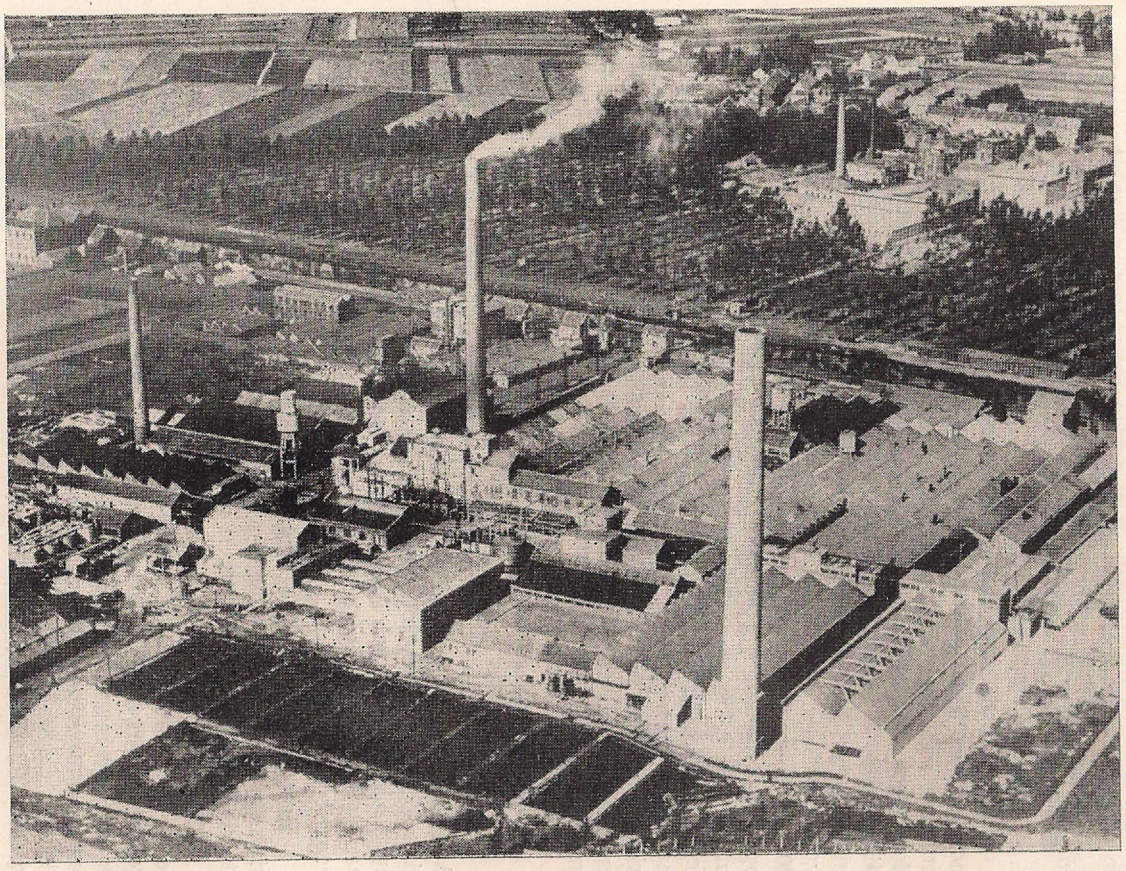

Luchtfoto van « Fabelta » (Werkhuis Geadi, Vorst-Brussel).

lieden (in 1840 : 8), 5 schoenmakers (in 1840 : 3), 2 wagenmakers (in 1840 : 3), 2 smeden (in 1840 : 2 hoefsmeden), 2 molenmakers, 3 kloefmakers, 3 mulders, 10 kleermakers (in 1840 : 4), 3 metsers (in 1840 : 2), 3 hoveniers, 3 « wasschers », 2 barbiers, 1 spinner, 1 kuiper (in 1840 : 2), 1 steenhouwer, 1 kamslager (eveneens in 1840), 2 « vleesschouwers » (in 1840 : 4 varkensslagers), 2 kasseiers (in 1840 evenzo), 2 olieslagers, 1 « meulenbreker », 1 schipper, 1 herbergier (in 1840 : 4), 1 « garde », 1 « colporteur », 1 koster, 1 organist, 1 kleermakersknecht, 1 olieslagersknecht... en 1 bedelaar. Wat de vrouwen betreft : 1 naaister, 6 spinsters... en 3 religieusen.

In 1840 telde men eveneens 16 winkeliers, 5 marktkramers, 6 bakkers, 2 kroeghouders, 23 tappers, 3 steenverkopers, 2 kooplieden in hout, 4 kooplieden in lijnzaad, 1 kolenhandelaar; nog 1 olie-paardenmolen en bloempelder, 1 korenwindmolen, 1 korenstoom- en moutmolen, 1 stoommolen, 2 watermolens en 1 stoomvlasspinnerij.

Deze laatste (« *stoomvlasspinnerij* ») werd opgericht door Arnold Dullaert van Aalst in « de Keizerin » en schonk werkgelegenheid aan tal van arbeiders.

Later volgde de *mekanische spinnerij en weverij van Ph. Monckarnie en Zn,* langs de Tragel, alwaar katoenen vlasdraad werd gesponnen en tot stof geweven. Deze inrichting schonk tot bij de Eerste Wereldoorlog werk aan 60 arbeiders (vroeger aan meer).

In 1904 werd eveneens langs de Tragel de *kunstzijdefabriek* « *Viscose* » (vanaf 1932 « *Fabelta* ») opgericht en verschafte vóór de Eerste Wereldoorlog arbeid aan 610 werklieden en 15 bedienden; omstreeks 1930 telde men er 1900 bedienden en arbeiders, om in 1949 verminderd te zijn tot o. 1200; in 1957 588 w.o. 346 gehuwde en 20 ongehuwde mannen, 98 gehuwde en 20 ongehuwde vrouwen, naast 93 mannelijke (18 van Hofstade) en 11 vrouwelijke (3 van Hofstade) bedienden. De fabriek verwerkt o. 9.000 kgr rayonne per dag.

De *huidenfabriek* « *La Fourrure* », ook langs de Tragel, telde vóór de Eerste Wereldoorlog 150 arbeiders en één bediende, maar is evenals een *suikerfabriek,* die werk verschafte aan 20 arbeiders en één bediende, verdwenen.

De na de Eerste Wereldoorlog opgerichte *tapijtenfabriek* (Lindeveldstraat) kende slechts een kortstondig bestaan; na de Tweede Wereldoorlog werden de gebouwen uitgebreid en ingericht als *schoenfabriek* « *Danny* », met in 1948 o. 90 arbeid(st)ers. In 1957 werd hier werk verschaft aan 19 gehuwde en 12 ongehuwde arbeiders, 27 gehuwde en 15 ongehuwde vrouwen, naast 1 mannelijke en 2 vrouwelijke bedienden.

De olieslagerij van Emiel van den Bossche werd, na 1920, als *weverij ter Beken* ingericht, waar in 1948 nog slechts een tiental personen werk vonden. Sinds 1954 heringericht tot « *Nylba* », fabriek van nylonkousen, waar 31 mannen en 58 vrouwen werkzaam zijn.

Het *tabakfabriek* van Fr. Hendrickx, waar vooral pruim- en snuiftabak werd verwerkt, telde vóór 1914 7 arbeiders; gezien de verbruiksvermindering nam het aantal werknemers af tot 3, om ten slotte tot één te dalen (verdwenen sinds 1955).

In 1932 werd langs de tragel door de N.V. « *de Modernite* » een fabriek voor bouwmaterialen opgericht, die in 1948 werk verschafte aan o. 90 arbeiders en bedienden; in 1957 o. 70. Daarnaast *Semaco* (De Nul), bouwonderneming en bouwmaterialen, met bedienden en arbeiders. Het atelier *Lina shoe* (Richard Lammens) werd na de Tweede Wereldoorlog naar Aalst overgebracht.

In de plaatselijke *konfektie* vinden een 20-tal arbeidsters werk.

Van drie *brouwerijen* hier werkzaam verdween er één vóór 1900, de andere gedurende de Eerste Wereldoorlog.

De *steenbakkerijen* werkten op volle toeren op de gronden van Terbeken- en Kammenstraat omstreeks 1925.

Naast twee *zagerijen* met o. 15 arbeiders, en een viertal *meubelmakerijen* met o. 25 arbeidskrachten, zijn vooral in de plaatselijke nijverheid van toenemend belang de *bloemisterijen*, die zich speciaal

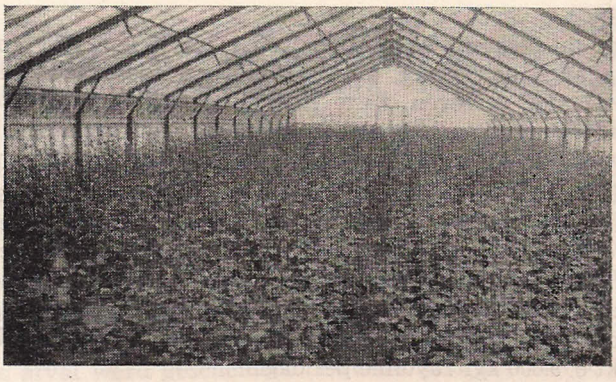

Rozenkweek.

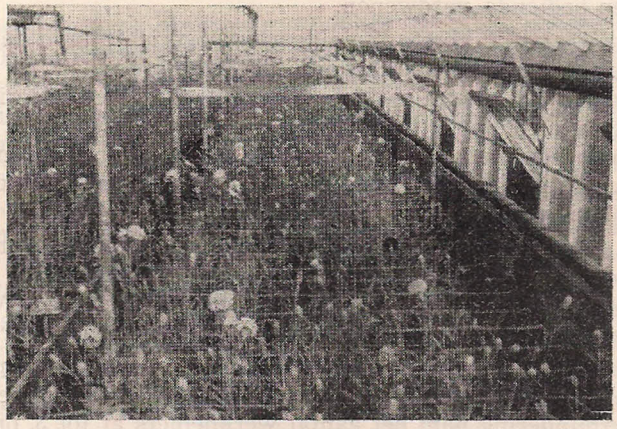

Anjelierenteelt.

Seringenweelde.

toeleggen op de kulture van anjelieren onder glas en in 1957 ruim 25.000 m² serres telden, werk verschaffend aan een twintigtal arbeid(st)ers, naast de uitbaters en hun familie.

Tabel XIII geeft een overzicht van de evolutie op sociaal gebied in de loop van de 20e eeuw.

In de handel in voedingswaren waren in 1910 17 zelfstandige mannen en 5 vrouwen, bijgestaan door 3 helpers, 9 helpsters en 2 arbeiders; in 1930 was dit aantal gestegen tot 27 zelfstandige mannen en 6 vrouwen, bijgestaan door 9 helpers, 11 helpsters, 1 bediende, 8 arbeiders en 2 arbeidsters; in groot- en kleinhandel telde men in 1947 52 zelfstandige mannen en 32 vrouwen, terzijde gestaan door 6 helpers en 7 helpsters, 2 mannelijke en 1 vrouwelijke bediende, 26 arbeiders en 2 arbeidsters.

In 1910 staan 22 herbergiers en 6 herbergiersters met 9 helpsters aangegeven; in 1930 is dit aantal verminderd tot 9 herbergiers en 4 herbergiersters met 2 helpers en 8 helpsters; in 1947 zijn er 6 herbergiers en 12 herbergiersters, met 1 arbeider en 1 helper.

In P.T.T. werken uit Hofstade 23 bedienden, 4 vr. bedienden, 4 arbeiders en 1 arbeidster.

Wat bij de telling van 1947 de mannelijke bevolking betreft waren er op 2142 slechts 783, kinderen inbegrepen, zonder bedrijvigheid (36,5 %), tegen 1359 of 63,5 % aktieven; de vrouwelijke bevolking daarentegen telde op 2282 501 of 22 % bedrijvigen en 1781 of 78 % inaktieven. De laaste groep omvat ten onrechte deze die zich aan de huiselijke taak wijden!

De als aktief getelde bevolking omvatte 1860 personen, w.o. 374 (20,1 %) zelfstandigen, 121 (6,5 %) bedrijfshelp(st)ers, 294 (15,8 %) bedienden, w.o. 107 vrouwelijke, en 1071 (57,5 %) arbeid(st)ers, waarvan 292 arbeidsters.

In vergelijking met vroegere tellingen, waarbij de landbouwers niet werden meegeteld en waarmee dient te worden rekening gehouden, stelt men vast dat sinds 1910 het aantal arbeiders, arbeidsters en bedienden met ongeveer 2/3 is vermeerderd; in verhouding met 1930 groeide het aantal arbeidsters en vr. bedienden slechts aan in geringe mate.

TABEL XIII

Bedrijf	1910						1930						1947 (*)					
	Zelfst.		Helpers		Arb. & Bediend.		Zelfst.		Helpers		Arb. & Bediend.		Zelfst.		Helpers		Arb. & Bediend.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Landb. & tuiniers													136	10	60	18	21	7
Metaal	3	—	—	—	12	—	4	—	—	—	71	—	5	—	2	—	45	1
Voedingsnijverh.	11	—	5	—	17	—	7	1	1	—	23	3	23	2	8	—	50	5
Hout & meubeln.	14	—	6	—	24	—	11	—	9	—	51	—	15	—	5	—	38	2
Kledingsn.	6	17	2	4	7	5	8	6	4	1	12	34	11	14	3	4	45	96
Tekstiel	3	1	1	2	136	98	2	—	—	—	175	179	5	—	1	—	300	170
Bouwbedrijf	4	—	—	—	26	—	11	—	5	—	89	1	25	—	1	—	68	—
Ledernijverh.	7	—	4	—	35	—	6	—	2	—	38	5	3	—	1	—	22	—
Chemische nijv.	11	—	5	—	83	39	—	—	—	—	199	133	—	—	—	—	10	—
Tabaknijverh.	1	—	—	—	7	—	1	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—	1
Vervoer							1	—	—	—	62	—	9	—	1	—	82	5
Openb. Diensten													5	—	—	—	74	56
Allerlei	1	—	—	—	7	—	3	—	—	—	4	—	5	1	2	1	119	29
Handel	47	13	9	27	7	—	54	13	16	21	16	6	58	44	6	8	41	25
	108	31	32	33	371	142	108	20	39	22	744	362	303	71	90	31	913	396

(*) Tot de aktieve bevolking behoorden in 1947 48 werkloze arbeiders en 5 werkloze bedienden; 1 arbeidster en 2 vr. bedienden.

In 1910 telde men slechts 1 vr. bediende, in 1930 17 en 1947 107.

In 1910 waren er 141 arbeidsters, in 1930 345 en in 1947 292.

In 1910 349 arbeiders, in 1930 674 en in 1947 vermeerderd tot 779.

In 1910 13 bedienden, in 1930 70 en in 1947 aangegroeid tot 187.

Het grootste aantal van deze arbeiders en bedienden werkten in 1947 buiten het dorp. Uit een vergelijking met 1930 blijkt dat de werkgelegenheid ter plaatse heeft afgenomen. Tabel XIV geeft een overzicht op de werkverspreiding van de Hofstaadse bevolking.

TABEL XIV

Arbeidsplaats	1930								1947			
	Arbeiders		Bedienden		Patroons		Helpers		Arbeiders		Bedienden	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Hofstade	261	186	18	5	282	63	89	31	227	95	37	24
Aalst	297	150	27	12	14	4	1	—	359	183	65	37
Brusselse agglomeratie	46	6	12	—	1	—	—	—	114	11	57	26
Gentse aggl.	5	—	5	—	—	—	—	—	4	—	4	1
Elders in 't land	65	3	8	—	6	2	—	—	80	7	25	19
	674	345	70	17	303	69	90	31	784	296	188	107
+ vreemdelingen :					1	—	—	—	4	4	1	—

Van de arbeiders werken er 74,7 % te Hofstade of te Aalst, zodat er 25 % mobielen overblijven, die voor het grootste gedeelte door de Brusselse grootstad worden opgezogen (17,7 %). Vergelijk hiermee Haaltert dat 60 % mobielen telt.

Van de arbeidsters werken ongeveer 94 % ter plaatse of te Aalst.

Wat de bedienden betreft is de toestand minder gunstig : 45,7 % van de mannelijke en 43 % van de vrouwelijke bedienden maken een verdere verplaatsing, vooral naar de hoofdstad.

Welstand en ontwikkeling.

De grotere welstand bij de bevolking valt in niet geringe mate op in de vooruitgang op gebied van huisvesting en mobilering.

De grote vooruitgang op dit gebied trad in na de Eerste Wereldoorlog en kende sindsdien een groeiende opgang, zowel wat de woonruimte als wat de estetiek betreft.

De oude langwerpige woning, met stal en huis onder een (stroën) dak, werd afgebroken of totaal verbouwd. De laatste honderd jaar werd op dit gebied een lange weg van vernieuwing en vooruitgang afgelegd, niet het minst na de Tweede Wereldoorlog.

Tabel XV wijst op de woonruimte waarover velen beschikken, maar die zovele andere nog moeten ontberen.

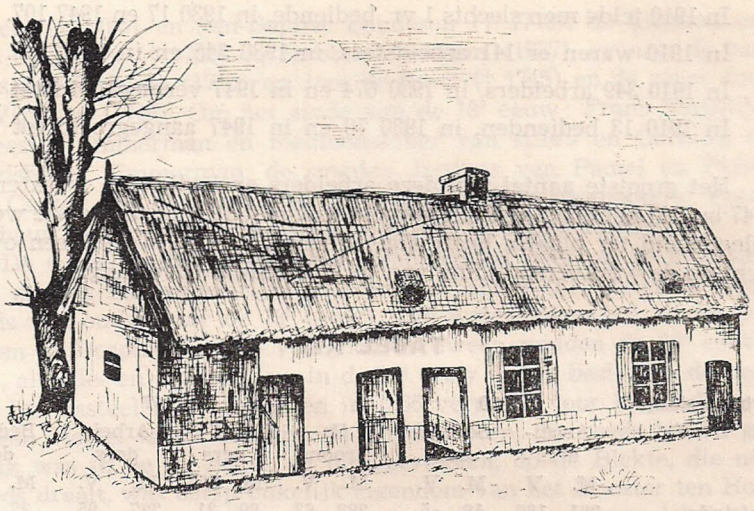

Oude woningtype op de Biest.

Vele gezinnen mogen zich, in tegenstelling met de vroegere toestand, verheugen over voldoende woonruimte; de uitzonderingen zijn evenwel nog te talrijk. Dit geldt zeker voor het gezin van 9 personen dat slechts over 2 kamers beschikt, de gezinnen van 6 personen die slechts één of twee kamers ter beschikking hebben, evenals deze van 5 personen die het met even weinig ruimte moeten stellen, naast nog vele andere.

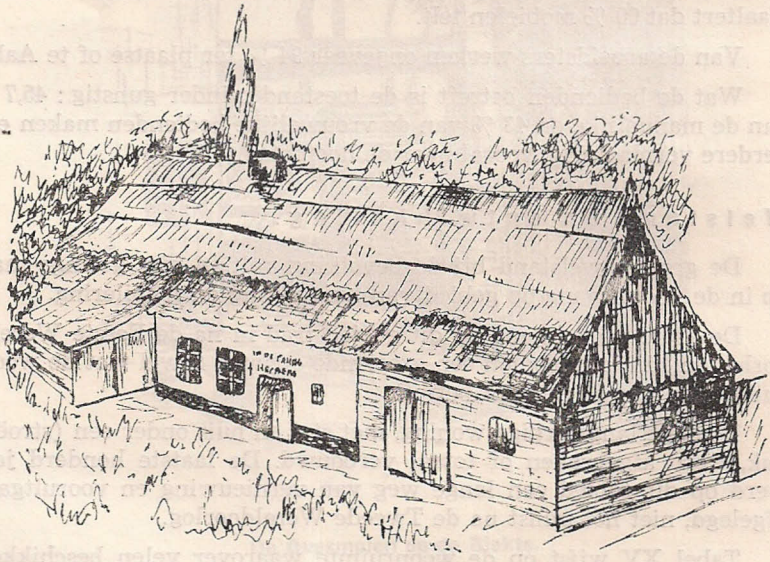

Oude (verdwenen) herberg langs de Zijpstraat.

TABEL XV

Aantal woonvertrekken.

	1 w.	2 w.	3 w.	4 w.	5 w.	6 w.	7 w.	8 w.	9 w.	10 w. en meer	Totaal
1 persoon	47	65	24	14	7	5	1	—	—	1	164
2 personen	12	118	74	69	38	15	3	—	—	—	329
3 personen	12	86	72	87	65	23	6	2	2	—	355
4 personen	3	29	42	72	48	25	7	4	—	—	230
5 personen	4	8	22	35	36	27	5	3	—	1	141
6 personen	1	3	12	17	11	15	5	2	1	—	67
7 personen	—	1	3	10	6	5	3	1	1	1	31
8 personen	—	—	2	2	5	5	—	2	—	—	16
9 personen	—	1	2	2	1	2	2	1	1	1	13
10 personen	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—	3
11 personen	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
13 personen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
	79	311	253	308	217	124	32	16	6	6	1352

Het analfabetisme werd ook te Hofstade uitgeroeid, vooral sinds de invoering van de schoolplicht.

Reeds bij de telling van 1866 is een vooruitgang vast te stellen tegenover de 18e eeuw. Uit het huwelijksregister van 1781-90, waarin de huwelijkskandidaten evenals de getuigen moesten naamtekenen, blijkt dat 64,1 % van de mannen (127/198) en 31,6 % van de vrouwen (38/120) dit kunnen klaar spelen (het weze voor sommigen zeer onbeholpen en blijkbaar aangeleerd voor de omstandigheid), terwijl de overigen het houden bij een kruisje. De vrouwen hadden het dus, wat geleerdheid betreft, nog niet eens half zover gebracht als de mannen.

« Boucken » worden vermeld in de Staat van Goed van Pieter Hofman († 1638), « drie kerckboucken » bij Gillis Cobbaut († 1705), « een scribaen ofte boureau » bij de baljuw Frans van den Broucke († 1733), « de bibliotecque » bij Joannes van Auwermeiren († 1742), « eenen kerckboeck met een silveren slodt » bij Anthoon van Wesemael († 1744) en bij Joos de Vijlder (1748), « eenen kerckboeck » bij Catha van Nuffel (echtgenote Pieter van Poel) (1786) en « eenen kerkbouck met silveren beslag » bij Peeter Hertsens (1795) en Peeter Rombout (1794) (13).

De vooruitgang op dit gebied gedurende de laatste honderd jaar wordt aangegeven in tabel XVI, tevens blijkt dat de wet van 1879 tijdelijk een nadelige invloed heeft uitgeoefend, terwijl de schoolplicht een zegen is geweest voor de algemene ontwikkeling van de bevolking.

Praktisch, op enkele uitzonderingen na, kunnen alle volwassenen lezen en schrijven. En dat het niet slechts bij de lagere studies is gebleven, blijkt reeds uit de priesters en dokters roepingen in de families Sterck, Pannekoek en Daelman, gedurende de vorige eeuw, en welke sindsdien nog verdere uitbreiding namen... eveneens uit het groot aantal bedienden. Vele leerlingen volgen vooral te Aalst de

(13) Gerardus van Nuffel, zn van Balthazar en Jacomijne Rottiers, pachter van het hof ter Beken, was in 1735 « theologant en diaken »; Joannes Pannekoeck, zn van Adriaan en Elisabeth de Bruyn, was in 1774 pastoor te Melle; Pieter Jozef Michiels, zn van Joos en Elisabeth Bruylant, was in 1771 kloosterling bij de Karmelieten.

Middelbare en Teknische scholen, waarna enkele overgaan tot het hoger onderwijs.

TABEL XVI

Jaar	Lezen en schrijven		Ongeletterd		Samen
	M.	V.	M.	V.	
1866	502 (47,8 %)	394 (40,4 %)	525 (52,1 %)	581 (59,5 %)	2002
1880	755 (68,9 %)	737 (67,7 %)	343 (31 %)	303 (32,2 %)	2038
1890	755 (65,4 %)	743 (67,3 %)	398 (34,5 %)	361 (32,2 %)	2257
1900	714 (51,2 %)	678 (49,4 %)	677 (48,6 %)	694 (50,5 %)	2763
1910	1181 (74,4 %)	1136 (70,5 %)	404 (25,5 %)	475 (29,5 %)	3196
1920	1243 (81,5 %)	1329 (81,3 %)	281 (18,5 %)	305 (18,6 %)	3158
1930	1524 (82,8 %)	1581 (80,9 %)	328 (17,2 %)	368 (19 %)	3801
+ 7 j.	1501 (95,8 %)	1566 (94 %)	65 (4,1 %)	99 (6 %)	
1947	1874 (82,5 %)	1985 (86,6 %)	277 (17,5 %)	307 (13,3 %)	4443

Het voortgezet onderwijs bleef niet zonder invloed op de kennis van een tweede en derde taal, naast de moedertaal. Dit kan men nagaan in tabel XVII.

TABEL XVII

Taalkennis en taalgebruik.

Jaar	Kennen en spreken slechts			Onbe-
	Nederl.	Frans	Duits	spraakten
1846	1890	1	—	—
1866	1977	0	—	—
1880	2013	0	—	—
1890	2143	1	—	—
1900	1936	0	—	173
1910	2892	4	—	172
1920	2873	2	—	146
1930	3427	18	4	188
1947	3751	11	—	145
	(84,42 %)	(0,25 %)		(3,26 %)

Jaar	Kennen				Van de meertaligen spreken meest		
	Ned.-Fr.	Ned.-Fr.-D.	Ned.-D.	Fr.-D.	Ned.	Fr.	D.
1866	25						
1880	20						
1890	111	2					
1900	641 (14)	13					
1910	124	3	1				
1920	130	8	—	4			
1930	155	2	12	3			
1947	442	88	6	0	506	19	1
	(9,95 %)	(1,48 %)	(0,14 %)		(94,4 %)	(3,54 %)	(0,19 %)

De telling van 1947 doet ons de gegevens aan de hand, waaruit

(14) Ongetwijfeld werd hier bij de aangifte een vergissing begaan, tenzij ook reeds toen bedrog niet uitgesloten was ?

blijkt dat een tamelijk groot procent nog school loopt na het lager onderwijs : ongeveer 12 % van de bevolking is bekwaam zich van een tweede of derde taal te bedienen.

De meer welvaart van de Hofstadenaren blijkt ook uit de schatting van de gebouwen en onroerende goederen. Er dient evenwel ook rekening meegehouden dat de frank ter oorzake van de devaluatie in waarde verminderde, anders bekomt men een totaal vals beeld. Maar nieuwbouw en ombouwing van tal van oudere woningen wijzen op een hogere levensstandaard van de bevolking.

Tabel XVIII verschaft de gegevens om de waardeverhoging vanaf 1890 tot 1947 na te gaan.

TABEL XVIII

Jaar	Belastbare oppervlakte	Niet-belastbare oppervlakte	Totaal	Inkomsten van de grondbelasting	Inkomsten van de gebouwen
1866	630 ha	25 ha	655 ha		
1890	624.06 a	30.83	654.89	88.134 F	25.357 F
1900	623.54.10 ca	31.18.90 ca	654.73	88.062 F	32.050 F
1910	624.11.70	29.31.50	653.43.20	87.713 F	44.704 F
1920	624.01.60	29.40.30	653.41.90	130.126 F	140.332 F
1930	623.51.20	29.90.70	653.41.90	292.647 F	1.031.783 F
1947	623.70.26	32.76.77	656.47.03	271.318 F	2.015.917 F

Besluit.

Hofstade onderging reeds vóór 1900 een geleidelijk overschakelingsproces van de landbouw naar de nijverheid. Deze nijverheid kwam voor een gedeelte op het dorp zelf, gunstig gelegen naast de Dender, tot stand of oefende haar aantrekkingskracht uit vanuit het naburige Aalst. Het aantal zelfstandigen (afgezien van de landbouwers) is sinds 1930 meer dan verdubbeld; terwijl gedurende dezelfde

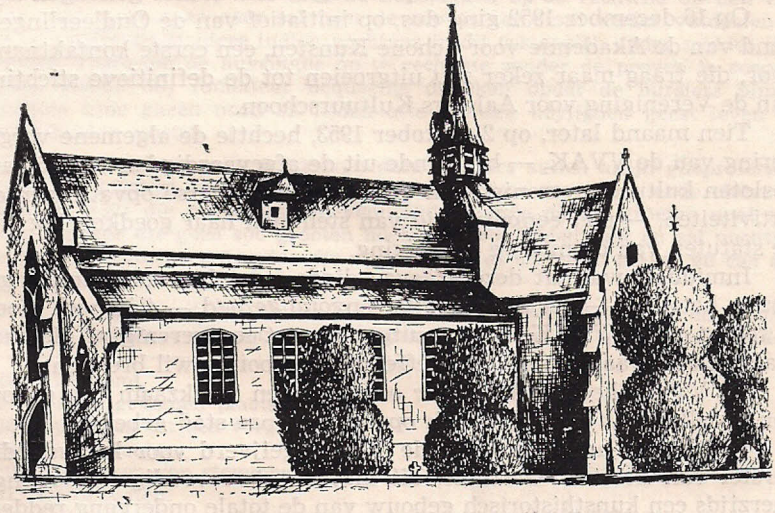

Dorpskerk midden de eeuwenoude taxusbomen

periode de arbeiders met 1/5 toenamen en de arbeidsters slechts met 1/13.

Dit overschakelingsproces van de landbouw naar de nijverheid heeft ongetwijfeld de welstand op het dorp bevorderd, waartoe de plaatselijke industrie niet weinig heeft bijgedragen. Ook de wegenbouw werd hierdoor bevorderd. De woningbouw heeft er bij gewonnen en het ontwikkelingspeil van de bevolking is er op vooruitgegaan.

Houdt de stoffelijke vooruitgang gelijke tred met de intellektuele ontwikkeling bij het volk, die eveneens door een bloeiende Davidsfondsafdeling met verzorgde volksontwikkelingsavonden wordt bevorderd, hetzelfde mag niet gezegd worden wat het zedelijk en godsdienstig peil van de bevolking betreft, die beide sterk door de moderne tijdsgeest worden aangevreten, wat zijn weerslag heeft zowel op de huwelijksbeleving (15,7 geb. per duizend inw.) als op de kristelijke zondagviering (65 % mishoorders). Mocht ook hier de levensharmonie op kristelijke grondslag in trouw aan de eeuwenoude geloofstraditie worden teruggevonden!

IMPE. *J. de Brouwer.*

Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon

RESULTATEN VAN VIJF JAAR WERKING.

Reeds zijn meer dan vijf jaar verstreken sedert een eerste algemene vergadering werd belegd waartoe alle kulturele verenigingen van Aalst werden uitgenodigd, met de bedoeling van gedachten te wisselen omtrent de oprichting van een vaste organisatie, wier taak hoofdzakelijk zou bestaan in het bewaren en beveiligen van het kunsthistorisch uitzicht van Aalst. Aanleiding hiertoe was de spijtige teleurgang van het Begijnhof, hetgeen nog fris in ieders geheugen ligt.

Op 16 december 1952 ging dus, op initiatief van de Oudleerlingenbond van de Akademie voor Schone Kunsten, een eerste kontaktname door, die traag maar zeker zou uitgroeien tot de definitieve stichting van de Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon.

Tien maand later, op 21 oktober 1953, hechtte de algemene vergadering van de VVAK, — bestaande uit de afgevaardigden van 25 aangesloten kulturele verenigingen van de meest diverse opvattingen en aktiviteiten, — met eenparigheid van stemmen haar goedkeuring aan de statuten van de nieuwe vereniging.

Inmiddels was uit deze afgevaardigden een bestuurskomitee gekozen, hetwelk, — het weze in alle eenvoud gezegd, — tijd noch moeite spaart om de VVAK te laten uitgroeien tot een vereniging die haar taak tot een waardige en doeltreffende ontplooiing wil brengen.

De VVAK heeft sedert haar ontstaan een waakzaam oog gehouden op alles wat er in estetisch opzicht in onze stad gebeurt.

Van bij de aanvang heeft de VVAK geijverd voor het volledig herstel van het Oud-Gasthuis, dit met een tweevoudige bedoeling: enerzijds een kunsthistorisch gebouw van de totale ondergang redden, anderzijds het zien uitgroeien tot een centrum van kunst en kultuur

in onze stad.

Plans werden door de architekten De Gheest, Van Herreweghe en Singelijn, aan de bevoegde instanties voorgelegd en het dient gezegd dat zowel de provinciale als de stedelijke diensten zich voor de zaak beginnen te interesseren.

Kontakten werden genomen met openbare besturen teneinde zekere onherstelbare verdwijningen te voorkomen, ongelukkige initiatieven te doen stopzetten en herstellingswerken te laten uitvoeren.

Diverse bijdragen over Aalst werden gepubliceerd, zowel in dagbladen als weekbladen en tijdschriften.

Ook werd een inventaris opgesteld van de historische gebouwen en stijlwoningen in onze stad.

Een tentoonstelling onder het motto « Aalst in de XIXe Eeuw » werd in juli 1956 ingericht in de Belfortzaal (met medewerking van het Stadsbestuur en de NMBS) en kende een ruime belangstelling.

In samenwerking met de Aalsterse Fotoclub werden verscheidene projektieavonden met kleurdias ingericht die het schone en het karakteristieke over Aalst en omgeving leerden kennen.

Een katalogus over het werk van de Aalsterse schilder Valerius de Saedeleer werd door de VVAK opgesteld, in het vooruitzicht van een retrospektieve tentoonstelling van de werken van deze grote Aalsterse figuur.

Dat dit alles onvermijdelijk geld kost, hoeft zeker niet te worden beklemtoond. Totnogtoe werden de allernoodzakelijkste onkosten gedekt door de spontane bijdragen van verscheidene kulturele verenigingen uit het Aalsterse.

Onlangs nog stuurde het bestuur van de VVAK een omzendbrief aan ongeveer 300 vooraanstaande figuren uit de kulturele, politieke, sociale, ekonomische, religieuse en onderwijsmiddens van Aalst, met de bedoeling deze mensen te overtuigen van de noodzakelijkheid van het bestaan van de VVAK en hiervoor hun morele en finantiële steun te verkrijgen.

Het bestuur van de VVAK is verder van mening dat het wenselijk ware tot individuele ledenwerving over te gaan.

De bijdragen voor het lidmaatschap werden vastgesteld als volgt : 50 F voor gewone leden, 100 F voor ereleden en 250 F voor steunende leden. Deze bijdragen kunnen overgemaakt worden door storting op postrekening 5059.10 van advokaat Remy Moreels, Steenweg op Dendermonde, 98, Aalst.

Aan de leden zal jaarlijks een brochure worden toegestuurd handelend over een geschiedkundig feit of een toeristische merkwaardigheid uit onze stad; ook zullen ze worden uitgenodigd tot het bezoeken van private verzamelingen en het meemaken van wandelvoordrachten onder deskundige leiding.

Wij danken bij voorbaat alle sympathisanten die onze werking willen steunen; zij zullen tevens genieten van de voldoening daadwerkelijk bijgedragen te hebben tot de doelstelling van de VVAK : het behoud, de beveiliging en de verrijking van het Aalsterse kunstpatrimonium.

AALST. *Emiel Van Schuylenbergh.*

Echo's uit het verleden

NINOVE — 27 APRIL 1404 — HERTOG FILIPS DE STOUTE, GRAAF VAN VLAANDEREN, STERFT OP 27 APRIL AAN DE VOET VAN HET MARIABEELD IN DE KERK TE HALLE. — *Op weg van Atrecht naar Brussel was de Hertog op 12 april te Geraardsbergen. De schepenen van Ninove vroeger hem ook naar Ninove te willen komen. Te vergeefs. Van uit Brussel liet de Hertog, doodziek, zich naar Halle voeren alwaar hij stierf in de kerk aan de voet van het Mariabeeld. Een ruiter van de Hertog kwam over Ninove naar Gent om de « mare » te brengen. Op 1 mei voerde men het lijk van Halle naar Geraardsbergen, Oudenaarde, naar Atrecht om eindelijk op 16 juni Champmol (Dijon) te bereiken.*

« Eerst den 12 sten dach in april soe waeren ghereden de bailliu viere scepenen ende de clerc te gheroudsberghe te minen gheduchten here van bourgoignen hem te supplijerne (1) ende oedmoedelike te biddene te commene visiterne zijne stede van nieneve van eenen dage de bailliu 36 s. sdaegs ende elc scepene 30 s. beloept ..... 9 L. 6 s. p.

... ...

Soe was wouter tielkens (2) ghesonden met eenen chevaucheur (3) van minen vors. gheduchten here omme hem te convoijerne (4) by nachte in den wech te ghend weert die de meere (5) over voerde. ghegeven over sinen labeur ..... 4 s. p

Ghesonden coppen mouwen (6) an scepenen van Aelst te weitene of sij over nieneve zouden willen commen ende dat zij met hemlieden souden trucken (7) sieghen dlijc (8), ghegeven ..... 4 s. p.

Soe waeren scepenen van nieneve ghereden metter clergien (9) vander stede sieghen den lechame van minen vors. gheduchten here, wies ziele god ghenadech zij, als hij ghepurret (10) was van halle elc eenen dach beloopt de costen ..... 8 L. p.

(A.RA., Rekenkamer, Stadsr. Ninove a° 1403-04).

NINOVE, A° 1415 — DE HANDBOOGSCHUTTERS VAN S. SEBASTIAAN OP EEN SCHUTTERSFEEST TE LENNIK.

« Betaelt den zelven scutters van den hantboghe omme dies dat zij in scone nombre trocken te lenneke teenen schietspele ende abatemente (11) dat daer ghehouden was van waer dat zij scone prisen brochten in hoofscheden .... 8 L. p.

(A.RA., Rekenk., Stadsr. Ninove, a° 1415-16).

---

(1) te smeken.
(2) Een der twee stadswachters.
(3) Chevaucheur, ruiter van de Hertog.
(4) begeleiden.
(5) Mare, meere, nieuws, bericht van het overlijden van de Hertog.
(6) Coppen Mouwe, « scepenen garsoen », « scepenen bode ».
(7) trucken, trekken.
(8) Sieghen dlijc, het lijk tegemoet (naar Halle).
(9) Clergie, hier : Abt, pastoor en kanunniken.
(10) Porren, wegvoeren van Halle naar Geraardsbergen.
(11) Vertoning of spel. Schietspelen gingen dikwijls gepaard met vertoningen en spelen.

NINOVE, A° 1424-25 — WEGENS DE GESPANNEN TOESTAND TUSSEN FILIPS DE GOEDE EN JACOBA VAN BEIEREN WORDEN VERSTERKINGSWERKEN UITGEVOERD IN DE GRENSSTEDEN. — *Te Ninove wordt een nieuwe vestgracht, achter de Burcht, gegraven. De omliggende dorpen moeten komen helpen graven. Er ontstaat een geschil met Aalst, dat beweert, dat Denderhoutem te Aalst moet helpen en niet te Ninove. Schepenen van de Keure te Gent beslissen dat ditmaal Denderhoutem te Ninove zal helpen. Maar die van Denderhoutem kwamen niet.*

Te wetene vte dien dat omme dorlog(en) van heneg(ouwe) (1) het was gheordinert bi mijnen heeren van ons gheduchts heeren Rade ende bider stede van ghend ten verzouke vanden steden frontieren houdende slands van Vlaenderen dat de dorpen naest de(n) stede(n) gheleghen vp de mile ommegaans (2) zouden elc trecken werken tzire naest(er) stede ende die helpen versterken So waest gheordin(eer)t omme de goede liede van buten te werke te stellene ende omme de fortifficac(ie) van der stede dat men eene nieuwe veste maken zoude achter de borch omme doude dendere te laten commene in de nieuwe ende tcasteel te beslutene met der stede / Ende omme dat ghewrocht te zine also behoert / zo waeren borchwerkers (3) daer toe ghedeputeert (4) die twerc besteken (5) zouden ende de werclieden van buten bestieren / welke borchwerkers d(aer) in wrochten zo vele dacheuren als hier naer vollicht.
Eerst lievin de luuc int gheheele 29 dag(e) te 4 s. 6 d. sd(aechs) bel(oept) ..... 6 L. 10 s. 6 d. p.
Item. zwart arend 7 1/2 dag(e) te 4 s. sd(aechs) bel. ..... 30 s. p.
Item. jan vanden hende 22 dag(e) te 4 s. sd(aechts) bel. ..... 4 L. 8 s. p.
Hier na vollicht tgoent dat men den goeden lieden van buten gaf te verdrinken :
Eerst den lieden van pollaer ..... 14 s. p.
Item. dien van asplaer ..... 12 s. p.
Item dien van hasselt ..... 9 s. p.
It. dien vanden etghenen (6) ..... 12 s. p.
It. dien van apouteren ende eychem (7) ..... 12 s. p.
It. dien van okeghem ..... 12 s. p.
It. van liefferingen ..... 12 s. p.
It. dien van wiendeke mids dat zij groote menichte waeren ende zeere wel wrochten ..... 40 s, p.

Den 10 en dach in septembre was ghereden gher(aerd) oliviers te ghend voer scepenen van d(er) keure omme voer hemlieden te doen dachfarden die van Aelst Ter causen van dien dat sij bedwinghen wilden die van denrehouthem te commene delve taelst niet jeghen staende dat sij sculdich siin te volghene der stede van nieneve (8) was gher(aerd) vors. vte 3 daghe te 24 s. sd(aechs) beloept ..... 3 L. 12 s. p.

Den 24en dach in september so waeren ghereden gher(aerd) oliviers ende gillis de weend te ghend voer scepenen van d(er) keure omme tanhoerne te wat causen dat scepenen van aelst bedwinghen wilden die van houthem taelst te delvene ende omme haerlie(der) recht voert te stellene Ten welken tiden p(ar)tien in beeden ziden ghehoert zijnde scepenen van ghend termi-

(1) Van Filips de Goede tegen Jacoba van Beieren.
(2) een mijl in de rondte.
(3) die verstand hadden van stadsgrachten.
(4) aangesteld.
(5) ontwerpen.
(6) Neigen.
(7) Appelterre-Eichem.
(8) Daar Denderhoutem deel uitmaakte van het Land van Rotselaar moesten ze in geval van oorlog de banier van Ninove volgen.

neerden (9) dat die van houthem die warf zouden volghen ende delven met der stede van Nieneve ende voert elken staende in sinen goeden rechte wilde men de zake naerder betrecken waeren de vors. 2 scepenen vte elc 3 daghe te 24 s. sdaechs bel. ..... 7 L. 4 s. par.
Den 24en dach in ougst ghepresentert miinen heere den souverain capitain general van vlaendren ende den bailliu vanden lande van aelst anderwarf te nieneve commende omme de werken toverziene die tanderen tijden gheordineert hadden 8 kannen wijns te 4 s. 6 d. den st(oep) ..... 3 L. 12 s. par.

(A.RA., Rekenk., Stadsr. Ninove, a° 1424-25).

NINOVE, A° 1452-53 — OORLOG VAN FILIPS DE GOEDE TEGEN GENT. — *De gilden van S. Sebastiaan en van S. Joris schenken hun juwelen, op zo menige wedstrijd gewonnen, om het gentsgezinde Ninove te redden voor de dreigende verwoesting door kapiteins van het burgondisch leger. De stad vergoedde de gilden na de oorlog.*

Memorie

Dat de stede sculdich es den guldebroeders van sent jorijs gulden van sekeren juweelen die zij der stede leenden bin der orloghe om vriende met te makene an de capitainen van denremonde aelst en eldere om dat de stede niet ghedestruert no verbrant en soude worden ende om beters wille bij advise van der wet (= schepenen) ende menichten van den goeden lieden (10) vander selver stede weert zijnde de somme van 14 ponden groten valent in ponden parisis ..... 168 L.
Item es de selve stede sculdich der gulden van den hantboghe van gheliken de somme van viere ponden ende 18 scellen groten valent in ponden parisis .... 58 L. 16 s.

(A.RA., Rekenk., Stadsr. Ninove, a° 1451-53).

NINOVE, 27 SEPTEMBER 1478 — MARIA VAN BURGONDIE TER BEDEVAART BIJ S. CORNELIS TE NINOVE. — *Maria van Burgondië kwam met haar zoontje Filips (de Schone) pas enkele maanden oud en blijkbaar met zeer weinig gevolg. De stad bood drie vaatjes wijn aan, de voedster en de wagenknapen kregen fooien. Naar oud gebruik werden des nachts schutters opgesteld om over de jonge gravin van Vlaanderen en haar zoontje te waken.*

Item den 27 sten dach van septembre ghepresentheert mijnder gheduchter vrouwen van oosterijke ende minen heere van charlois (= Filips de Schone) als zij hier quamen besouken minen heere sente cornelis / een stuc beanen houdende 30 stoop te 10 s. den stoop beloopt ..... 15 L.
Item ten zelven tijde mijnder gheduchter vrouwen ende minen heere voornoemt een stuc nyeux mosts houdende 30 stoope ten zelven prijze beloopt .... 15 L. p.
Item ten zelven tijde mijnder gheduchter vrouwen ende minen heere voornoemt stuc Rijnsch wijns houdende 33 1/2 stoope te 7 s. 6 d. den stoop beloopt ..... 12 L. 7 s. 6 d.
Item betaelt van den drie vaetkins daer de voorseide wijn inne ghevaedt was costen ..... 20 s. p.
Item Als mijn gheduchte vrouwe hier was met minen heere van charlois haeren zone zo was ghescinct de voesteren van minen heere van charlois ende den waghencnapen draghende over al int gheheele ..... 16 L. 10 s. p.
Item te dier tijd waeren hier liede ghestelt omme te wakene ende den ghenen dier toe ghestelt waeren ghegheven ..... 18 s. p.

(A.RA., Rekenk., Stadsr. Ninove, a° 1478-79).

---

(9) termineeren, het geschil beslechten door een vonnis.
(10) De notabelen of de voornaamste inwoners van de stad.

NINOVE, MEIAVOND 1500 — PLECHTIGE ONTVANGST VAN FILIPS DE SCHONE EN ZIJN ZUSTER MARGARETA. — *Na Geraardsbergen brachten Filips de Schone en zijn zuster Margareta van Oostenrijk op 30 april 1500 een bezoek aan Ninove. De magistraat bood de doorluchtige bezoekers twee vaten wijn aan. 's Avonds brandden vreugdevuren op de markt en gaven de Rederijkers een vertoning ten beste.*

Bet(aelt) Reynier gilliens van dat hij ziin paert leende den bode vander stede om(m)e daer mede te Rijdene tot Gheerdsberghe om(m)e te vernemene wanneer dat mijn ged(ucht) hee(re) (1) van daer haer(waert) com(m)en zoude ..... 6 s. p.

Hannin stasens (2) heeft ghesonden gheweest te Gheerdsb(er)ghe als ons ghed(ucht) hee(re) daer was om(m)e te vernemene wanneer dat hij van daer te nieneue weert com(m)en zoude was vte een(en) dach ..... 10 s. p.

Ghecocht ten Neyghene (3) jeghen mijnen hee(e) van goux (4) een pensoen beanen (5) omme te scinckene mijnen ghed(uchten) hee(re) en(de) vrouwen m(aer)grieten (6) zijnder zuste(re) als zij hier te nieneve quamen vp ten meyavont a(nno) 1500 coste mids 1/2 stoope wijns te 6 s. den stoop daer mede dat tvoors(eid) vat vpghevult was naer dat den voors(eiden) wijn afghetrocken was vp een and(er) vat en(de) den moer (7) daer af acht(er) bleef ..... 21 L. 122 s. p.

Betaelt den cuype(re) ten neyghene vand(en) voors(eiden) wijne te verlatene (8) vp een and(er) vat van dat te bindene / ende vanden voors(eiden) vate schoon te makene tsamen ..... 4 s. p.

Ghegheve(n) den boutelier (9) van mijnen hee(re) van mijhee(re) van goux te drinckghelde als den wiin vten keldere ghedaen was ..... 6 s. 6 d. p.

Vand(en) voors. wijne te bringhene vanden neyghene te nieneve ... 12 s. p.

Joosse den cuype(re) te nieneve vanden voors. wijne te hulpen doene vand(en) waghene ..... 2 s. p.

Betaelt joossinen scuypers van eender amen (10) Riins wijns oic ghescinct onsen ghena(dighen) hee(re) en(de) vrouwen m(aer)grieten zijnd(er) zuste(re) coste zonder dassise ..... 10 L. 16 s. p.

Betaelt matheus sijmoniis van 18 wassen torssen (11) ghebesicht als mijn ghed(ucht) hee(re) en(de) vrouwe maergriete inde stede quamen van elk(er) torssen 10 s. bel(oopt) ..... 9 L. p.

Bet. van turcken (12) die taelst ghehaelt waer(en) omme te berrene inde vierpan(n)en (13) ten zelven tijde ..... 24 s. p.

Janne den scheyere ende janne den coste(re) vand(en) voors(eiden) turcken ende vierpannen taelst te halene ..... 6 s. p.

---

(1) Filips de Schone, geboren te Brugge in 1478, zoon van Maximiliaan van Oostenrijk en van Maria van Burgondië, in 1494 gehuldigd als graaf van Vlaanderen, hertog van Brabant enz... was ook heer van Ninove.
(2) de stadsbode.
(3) te Neigen.
(4) De heer van Goux verbleef op het kasteel te Neigen.
(5) pensoen, maat voor franse wijnen — beanen, soort franse wijn.
(6) Margareta van Oostenrijk, geboren te Brusse in 1480, zuster van Filips, was van 1507 tot aan haar dood in 1530 landvoogdes der Nederlanden.
(7) de moer van de wijn, het bezinksel.
(8) verlaten, overtappen.
(9) boutelier, bottelgier, hier knecht van de heer de Goux belast met de wijnkelder.
(10) ame, maat.
(11) wassen torsse, soort grote kaars.
(12) turcke, fakkel, gewoonlijk dikke koord in pik gerold.
(13) Vuurpan, soort pan met steel, in het midden van de pan kon men een « turcke » vastmaken.

Gillis hoelman van 5 wissen (14) eeckens houts die ten zelven tijde verberret waer(en) vp de merct (15) en(de) vand(en) boome daer tvier an ghemaect was tsamen ..... 4 s. p.
Janne den Rijbeke (?) van den voors. houte te voerene van an de cloosterpoorte (16) tot vp te merct en(de) van beeden den voors(eiden) stick(en) wijns te voerene van inde stede tot int cloostre (17) daer mijn ghed(ucht) hee(re) en(de) vrouwe wae(re)n ..... 5 s. p.
Piete(re)n van drooghenbrouc vand(en) voors(eiden) vie(re) vp de merct te makene ..... 18 d. p.
Gheg(even) gilijs den herde (18) piete(re)n boeyman en(de) Rasen den mey van meyen (19) te halene inde stede ten zelven tijde ..... 6 s. p.
Ghegeven den laccay (20) van onsen ghenad(igen) hee(re) ..... 24 s. p.
Den pazen (21) van onsen ghenad(igen) heere ..... 24 s. p.

(A.RA., Rekenk., Stadsr. Ninove 1499-1500).

Gegeve(n) de gesellen vand(er) rethorijcke (22) thaerl(ieder) coste waert als zijlied(en) speeld(en) een staende spel (23) ter blijscepe vand(er) comste van ons(en) ged(uchten) hee(re) in hoosschede ..... 15 s. p.

(A.RA., Rekenk., Stadsr. Ninove 1502-03).

NINOVE, A° 1515-16 (24) — **DE LANDVOOGDES, MARGARETA VAN OOSTENRIJK EN ELEONOOR, ZUSTER VAN KEIZER KAREL, VERTOEVEN EEN NACHT TE NINOVE.** — *Zij waren vergezeld van groot gevolg : edellieden, hofmeesters, een tresorier, een controleur, fouriers, wapenlieden en lakeien... De stad bood wijn aan. Het doorluchtig gezelschap deed zich te goed aan karpers en snoeken uit de stadsvesten.*

Item ghesconcken ons(er) ghenadegh(er) vrauwen vrauwe Eleonoire (25) me vrauwe van savoyen (26) als zij hier binnen des(e) stede quamen rustende een(en) nacht hemlied(en) ghesconcken ts(aemen) eene hame beanen te 9 s. den stoop es ... ... 27 L. p.
Item ghesconcken ten selven tijde den twee(n) hooftmeesters (27) ende den joncheere van kurien ts(aemen) 4 kannen wyns ten selven prise es 4 L. 2 s. p.
Item ghesconcken mynen heere van Berghe(n) zes kannen wyns ten selven prise es ... ... 4 L. 2 s. p.
Item ghesconck(en) den joncvrauw(en) van me vrauwe vrauwe Eleonoire ten huise van Adriaen vand(er) Salen (28) twee kannen wyns ten selven prijse es ... ... 9 s. p.
Item ghesconcken den portie(r) van mevrauwe Eleonoir eenen stoop wyns ten selven prijse es ... ... 9 s. p.

---

(14) wisse, houtmaat.
(15) Vreugdevuur op de Grote Markt voor het Schepenhuis.
(16) Een der stadspoorten.
(17) Klooster van St. Cornelis en Cypriaan.
(18) Herde, varkenshoeder.
(19) takken met loof.
(20) Laccay, lakei.
(21) Paze (Fr. : page), knecht, dienaar.
(22) Rederijkers van Ninove.
(23) Staende spel. Dit is, vermoedelijk, een soort allegorische voorstelling, geen gesproken toneel.
(24) Dit bezoek moet in de tijd van 1 mei 1515 tot 30 april 1516 plaats hebben gevonden.
(25) Eleonoor, geboren in 1498, huwde in 1530 met Frans I, koning van Frankrijk.
(26) Margareta van Oostenrijk, hertogin van Savoye.
(27) Hofmeesters.
(28) Schepenklerk, schepen, hostelier.

Item ghesconcken den tresorie(r) Ruffaule vie(r) kannen wyns ten selven prise es ... ... 2 L. 14 s. p.
Item so heeft de c(on)troleur (29) van me(r) vrauwe(n) van savoyen ghehaelt vp eenen kerf 29 stoope wyns ende dae(r) af ghetrocken dassijse van elken stoop 12 d. p. es ... ... 39 s. p.
Item noch ghehaelt bijd(en) con)troleur te Gheerts van Compostelle (30) 60 stoope wyns vp eenen kerf (31) ooc afghetrock(en) de assijse van elken stoope 12 d. p. es ... ... 3 L. p.
Item noch ghesconcken div(er)sche officiers van me(r) vrauwe(n) Eleonoire ende me vrauwe van Savoyen tsamen ende int generale drie kannen wyns ten selven prise es ... ... 40 s. 6 d. p.
Item ten tyde als mevrauwe / vrauwe Eleonoire hier was ende me vrauwe van Savoyen betaelt den fouriers (32) ... ... 2 L. 10 s. p.
Item betaelt den lakayen (33) van den selven vrauwen ... ... 2 L. 10 s. p.
Item betaelt den huissiers vanden selven vrauwen ... ... 24 s. p.
Item Piet(er) Rasyns busschiet(er) (34) van me(r) vrauwen Eleonoire heeft ooc ghehadt zes hamen biers van twee inghelschen es voor de assyse 27 s. p.
Ontfaen vand(en) hooftmeesters van ons(er) ghenadegh(er) vrauwen vrauwe Elenoire ende van m(er) vrauwe van Savoyen van 25 caerpers ende van thien snoucken ten tijde als sijlieden hier binnen deser stede waeren de welcke caerpers ende snoucken quamen vand(er) veste ande slachmuelene caerpere 4 s. snouc 5 s. es ... ... 7 L. p.

NINOVE. **H. Vangassen.**

De laatste Norbertijn van Drongen: Pastoor-Deken De Hert van Aalst

Het zal op 15 oktober 1958 nu 107 jaar geleden zijn, dat de laatste Norbertijn van de abdij van Drongen in ons bisdom overleed als pastoor-deken van Aalst.

De abdij van Drongen zou, volgens oude geschiedschrijvers, door de H. Amandus gesticht zijn. De oude kronijk zegt ons, dat de heilige, toen hij 35 jaar oud was (in 606 dus), het « hooge klooster van de gelukzalige Maagd Maria te Drongen heeft gebouwd » (1). In 1136 werden de eerste bewoners der abdij, die seculiere kanunniken waren, verplicht het sticht te verlaten (zie jaargang IX, nr 3, blz. 111) en ze werden er vervangen door de reguliere kanunniken van de hervormde regel van Sint Augustinus of van Premonstreit (2). Meer dan zeven eeuwen zullen de Norbertijnen in de abdij van Drongen verblijven,

(29) Belast met het geldelijk beheer aan het hof van de Landvoogdes.
(29) Hostelier, schepen.
(31) Stok waarop door kerfjes aangeduid wordt hoeveel men op krediet gehaald heeft.
(32) Zorgen voor logies.
(33) Lakei, knecht.
(34) Bus, vuurroer, geweer.
(1) J.J. De Smet: Descriptio de origine conventus, postea abbatiae Trunchiniensis Ordinis Praemonstratensis, I. Brussel 1837, blz. 590-700 en Chronicon, blz. 701-734.
(2) idem, blz. 705.

totdat deze abdij op 1 januari 1797 bij de Franse Revolutie werd afgeschaft (3).

De laatste overblijvende van de Norbertijnen van Drongen was Pater Ludolphus De Hert. Deze Ludolphus De Hert werd gedoopt te Aalst onder de namen Petrus, Engel, Jozef, de 19e december 1771. Hij werd te Aalst geboren uit een oude en diep kristelijke familie dezer stad, kreeg van huize uit een zeer godvruchtige en stevige opvoeding, die hem deed binnengaan in de Norbertijnerabdij van Drongen, toen hij slechts 19 jaar oud was. Hij kreeg er de naam Ludolphus, werd er geprofest de 23e mei 1793 en werd rond Pasen 1794 priester gewijd (4). Door de Franse Revolutie was hij verplicht naar het buitenland te vluchten. Alhoewel hij de jongste was van het klooster, werd hem, omwille van zijn grote talenten, door zijn oversten en medebroeders het beheer over de tijdelijke zaken van de abdij toevertrouwd. Bij zijn terugkeer in het land werd hij onderpastoor te Nevele en te Zele; in 1809 werd hij pastoor te Mere bij Aalst en de 9e november 1816 onderdeken te Aalst. Na de dood van deken Van de Voorde, werd Ludolphus De Hert op 19 oktober 1817 pastoor-deken van Aalst (5). Hij was een man van groot gehalte : hij bezat een scherp verstand, was een befaamde en onvermoeibare predikant, zeer rechtvaardig en voorzichtig in zijn oordeel en bovenal een voorbeeld van naastenliefde.

Hij stichtte een zondagschool te Aalst, die door 2.000 arme kinderen werd bezocht en waaraan jaarlijks grote giften ten goede kwamen; hij richtte een hospitaal op voor ouderlingen van beide geslachten en ook een gesticht voor ongeneesbaren. Zijn mildheid had hem zo ver gedreven dat men bij zijn overlijden in het sterfhuis bijna de nodige gelden niet vond om de begrafenisonkosten te betalen (6).

Met al de dekens van het Bisdom stuurde hij een smeekschrift naar Z.H. de Paus Pius VII om niet in te gaan op het ontslag van Zijne Koninklijke Hoogheid Prins de Broglie, bisschop van Gent, welke deze bisschop vrijwillig wou aanbieden, omdat hij door het Hollands Gouvernement was achtervolgd. Pastoor-Deken De Hert schreef eigenhändig dit smeekschrift. Het werd te Rome goed onthaald en met sukses bekroond tot grote vreugde van gans het diocees.

Door zijn sterke constitutie had Aalst het geluk hem 34 jaar als deken te behouden. Wat heeft hij niet gedaan voor de Sint Martinuskerk ? Hij liet er een nieuwe predikstoel plaatsen, de marmeren vloer leggen, het nieuwe gotische koorgestoelte oprichten, hij schonk aan de kerk twee verzilverde acolietenkandelaars, hij liet de kostbare schilderijen van Rubens, De Craeyer en Otto Venius herstellen (7).

---

(3) Tekst op monument in de kapel der Zwarte Zusters te Aalst.
(4) Archief abdij Grimbergen : Liber vestitionum...
(5) F. De Potter en J. Broeckaert : Geschiedenis der stad Aalst, voorgegaan van eene historische schets van 't voormalige Land van Aalst, IV, blz. 233 en volg. Gent 1876.
(6) Petrus Van Nuffel : Alostum Religiosum. Aalst, Drukkerij C. Van de Putte-Goossens, 1911.
(7) Kerkarchief St. Martinus te Aalst.

Zijn naam blijft echter niet alleen verbonden aan de stad Aalst, maar ook aan de abdij van Drongen, waarvan hij de beheerder der tijdelijke goederen bleef. Immers :

1) Hij bracht enkele jaren na de afschaffing der abdij bij de Franse Revolutie de verspreide kloosterlingen weer bijeen. Volgens een welbewaarde overlevering zouden die kloosterlingen eerst verbleven hebben in het huis van deken De Hert hun medebroeder (later werden zij verder verspreid als pastoor of onderpastoor over het bisdom Gent). Deken De Hert woonde niet in de huidige dekenij, maar in het huis in deze eeuw nog bewoond door burgemeester De Hert bij het begin der Pontstraat. Het huis was eigendom van deken De Hert en behoort heden nog in onverdeeldheid aan de erven van Mr. Pedro De Hert en is bewoond door Mevrouw Weduwe Antoon De Hert-Van der Mensbrugghe.
2) Hij redde de kostbare gewaden uit de abdij van Drongen, o.a. 15 prachtige koorkappen en waardevolle misgewaden. Hij schonk die aan de Sint Martinuskerk te Aalst, waar ze op de grote feestdagen nog gebruikt worden.
3) Hij kon ook 56 handschriften van de abdij van Drongen redden en bewaarde deze zorgvuldig in de dekenij te Aalst. Bij zijn dood gingen deze over naar de Norbertijnerabdij van Grimbergen (Vilvoorde), waar een erfgenaam van hem kloosterling was. Die 56 handschriften berusten daar nog en zijn kostbare bronnen voor vele parochies van het bisdom Gent, o.a. voor Drongen, Vrasene, St. Gillis (Waas), St. Pauwels, Hansbeke, Nevele, Petegem (Deinze), Machelen, Olsene, Gottem, Deinze, Wontergem, Vinkt, Bambrugge, Vlierzele, Bavegem, Erpe, Welle, Wieze, Landegem en Zonnegem. In de abdij van Grimbergen berust ook het necroloog van de abdij van Drongen op drie planken gschreven. Het werd aan de abdij van Grimbergen geschonken op 23 februari 1870 door de familie De Hert van Aalst (8).
4) Als deken van Aalst was hij ook geestelijke bestuurder der Zwarte Zusters. In de kapel van hun klooster te Aalst deed hij langs de evangeliekant ter nagedachtenis van de laatste monniken van Drongen ook een gedenksteen in wit marmer oprichten. Door zijn stichting zal er in het klooster der Zwarte Zusters eeuwigdurend een dagelijkse mis gecelebreerd worden, waarvoor het klooster jaarlijks 600 brabantse gulden zou betalen. (Over deze gedenksteen volgt later een kort artikel.)

Uit dit alles blijkt dat de naam van pastoor-deken De Hert niet alleen schittert in de geschiedenis van de Norbertijnerabdij van Drongen, waarvan hij de laatste waardige overblijver was, maar ook met een gouden stralenglans in de geschiedenis van zijn geboortestad.

ZONNEGEM. *G. De Smet.*

(8) Archief abdij Grimbergen.

De Familie Van Ghysegem te Zonnegem
en de verwantschap met
de Familie Rubbens te Zonnegem

A. De familie " VAN GHYSEGEM „

I. — **Adriaan Van Ghysegem,** × Adriana Du Four.

Hun kinderen, allen geboren te Zonnegem :
1) Elisabeth, ° 10.5.1642.
2) Martinus, ° 20.11.1644.
3) Joanna Maria, ° 16.4.1648.
4) Maurits, ° 16.4.1650 (Sub II). Zijn Peter was E.H. Maurits Du Four, pastoor te Nevele.
5) Norbertus, ° 22.1.1653.

II. **Maurits Van Ghysegem,** Wnaar, ° 1650 en † 1724, van wie :

1) Cornelius (Sub III).
2) Franciscus, ° Zonnegem 1684 (Sub IV).
3) Jacoba.
4) Joannes.

III. **Cornelius Van Ghysegem,** × 29.5.1714 Judoca Van Durm. Cornelius werd geboren te Zonnegem, waarschijnlijk rond 1680 en overleed er 14.5.1724; hij was koster. Zijn weduwe hertrouwde met de nieuwe koster 20.8.1724 en werd zo de vrouw van Judocus Raes. Judocus Raes stierf in 1781 en was toen 84 jaar oud en meer dan 57 jaar koster. Judoca Van Durm overleed te Zonnegem 22.1.1770, toen zij 76 jaar was.

Van wie te Zonnegem geboren :

1) Joanna Maria, ° 5.3.1716.
2) Jacoba, ° 25.7.1718, × 1e 23.3.1745 Joannes Baptsta Van Waeyenberghe en × 2e 10.4.1755 Petrus Janssens.
3) Maria Barbara, ° 21.3.1720, × 11.10.1766 Petrus De Bruyne van Ottergem.
4) Petronilla, ° 11.6.1723, × 10.5.1749 Livinus De Loose.

IV. — **Franciscus Van Ghysegem,** ° 1684 en † Zonnegem 8.4.1768, × 1e Adriana Van Temsche, die te Zonnegem overleed 13.5.1732 en × 2e Joanna Coppens, † Zonnegem 7.4.1789, 83 jaar oud.

Uit het eerste huwelijk te Zonnegem geboren :

1) Maria-Anna, ° 22.7.1717, × 3.4.1740 Joannes De Cock.
2) Christianus, ° 23.2.1721.
3) Cornelius, ° 3.7.1723.
4) Joanna Christina, ° 7.11.1725, × 7.7.1746 Georges Michiels.
5) Joannes Baptista, ° 7.11.1727.
6) Franciscus, ° 12.7.1730.

Uit het tweede huwelijk te Zonnegem geboren :

1) Maurits, ° 22.9.1733.
2) Maria Albertina, ° 7.2.1735, × 9.9.1757 Judocus De Bruyn van Vlierzele.
3) Judoca Maria, ° 9.5.1737.
4) Egidius Adriaan, ° 9.10.1739.
5) Bernardus, ° 20.8.1742 (Sub V).
6) Judoca, ° 5.6.1746, † Zonnegem 17.4.1772, leerlinge van het klein Begijnhof te Gent.

V. — **Bernardus Van Ghysegem,** † 1.5.1822, × Joanna Maria Baeten van Nieuwerkerken, † Zonnegem 16.9.1785, slechts 30 jaar oud.

Kinderen geboren te Zonnegem :

1) Guido, ° 28.1.1775.
2) Angela, ° 3.7.1776, × 10 prairial jaar 7 Alexander De Clercq.
3) Judocus, ° 27.2.1779 (Sub VI).
4) Ludovica, ° 1.3.1781, × 15.1.1806 François Bockstael van Bambrugge.
5) Joannes Baptista, ° 17.8.1784, † Zonnegem 4.9.1784.

VI. — **Judocus Van Ghysegem,** † Zonnegem 3.1.1848, × Joanna Van der Schueren uit Massemen-Westrem, die † 27.11.1861, 79 jaar oud.

Hun kinderen, te Zonnegem geboren :

1) Joannes Baptista, ° 17.7.1825.
2) Barbara, ° 19.9.1827, × Benoit Rubbens (Sub I).

B. De familie " RUBBENS „

I. — **Benoit Rubbens,** brouwer, ° Grembergen 1835, † Zonnegem 25.12.1897, × Zonnegem 6.6.1861 Barbara Van Ghysegem (Sub VI), ° 1827 en † Zonnegem 29.11.1887. Benoit werd eerst schepen en later burgemeester der gemeente.

Uit dit huwelijk te Zonnegem geboren :

1) Alfons (Sub II).
2) Odile, ° 12.1.1864, † 30.10.1865.
3) Silvie, ° 15.2.1867, † 18.12.1869.

II. — **Alfons Rubbens,** brouwer en burgemeester, ° Zonnegem 8.11.1862, er † 13.5.1928, × Odile Dooreman van Burst.

Hun kinderen, te Zonnegem geboren :

1) Karel (Sub III).
2) Madeleine, ° 16.4.1889, er † 5.3.1920.
3) Bertha, ° 22.12.1890, × Louis Rosseels van Zele.
4) Jozef, ° 14.5.1892, er † 4.6.1900.
5) Rachel, ° 23.4.1895, × 1e J. Ost en × 2e haar schoonbroeder C. Ost, beide van Zottegem.

III. — **Karel Rubbens,** brouwer en burgemeester, ° Zonnegem 1.10.1887 en er † 23.9.1928, × Helena Van de Velde van Paulatem.

Kinderen uit dit huwelijk geboren te Zonnegem :

1) Elisabeth, ° 25.6.1917, × Henri Van Bever, van Aaigem, doctor in de rechten en rechter bij de rechtbank van 1e aanleg te Gent.
2) Jozef (Sub IV).
3) Marie Madeleine, ° 13.10.1922.
4) Alfons (Sub V).

IV. — **Jozef Rubbens,** brouwer-ingenieur en burgemeester, ° Zonnegem 14.9.1919, × Maria Bocklandt van St. Niklaas (Waas).

1) Claire, ° St. Niklaas 18.5.1956.
2) Karel, ° 21.7.1957.

V. — **Alfons Rubbens,** nijveraar, ° Zonnegem 10.8.1926, × Fernanda Moreels van Zottegem.

Uit dit huwelijk :

1) Monique, ° 27.5.1951.
2) Luc, ° 20.11.1952.
3) Christine, ° 6.6.1956.

ZONNEGEM. **G. de Smet.**

Onze Bibliografie

1) **AALST. — Dr L. Roose : J.B. Wellekens driehonderd jaar geleden geboren. Een Aalsters dichter te Amsterdam.** — De Standaard (dagblad), 15 febr. 1958.

Aalst heeft haar Wellekensstraat. Zegt die naam iets aan de Aalstenaars en geburen ? Op 13 febr. 1658 zag J.B. Wellekens het levenslicht te Aalst. Niet in zijn geboortestad, maar in Amsterdam verwierf hij naam als dichter. Nog knaap zonden zijn ouders hem naar Amsterdam om daar het ambacht van goudsmid te leren. Maar de jonge man voelde meer voor schilderen, dat hem in het bloed zat. Na een korte leertijd bij Anthonie de Grebber trok hij naar Italië waar hij ettelijke jaren verbleef. Een ongeluk aan zijn oog en een verlamming vergruisden zijn schildersdromen. Terug in Amsterdam legde hij zich toe op de dichtkunst. In het door en door protestanse noorden is Wellekens trouw katoliek gebleven. De betekenis van Wellekens als dichter moet men, buiten zijn godsdienstige poëzie, vooral in zijn idyllisch-arcadische gedichten zoeken. Noordnederlandse literatuurhistorici, tot voor kort nog, hebben aandacht aan zijn werk besteed. Wanneer gaat zijn eigen volk aan hem eens denken ? Mocht dit zeer degelijk krantartikel de ter zake bevoegde personen tot een initiatief leiden.

2) **ALGEMEEN. — De Rouck Germain : De Rederijkers te Ronse in de 15e en 16e eeuw.** — Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, 1957, blz. 9-27.

Steller schetst de geschiedenis der Rederijkerskamer van Ronse vooral in het kader der beroerten van de 16e eeuw. De Inquisitie heeft vele rederijkers de wijk naar het buitenland doen nemen, naar Engeland en bizonder naar Nederland. In dit betoog lezen we ook enkele details over het bestaan en de aktiviteit der Rederijkerskamers van Geraardsbergen, Viane, Deftinge, Onkerzele, Ninove, Edelare, Zottegem en Zarlardinge.

3) **ALGEMEEN. — Achiel De Vos : De strijd tegen de Vrijbuiters binnen de Kasselrij van de Oudburg (1584-1609).** — Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent. Nieuwe Reeks. Deel XI, 1957, blz. 131-175.

Een zeer interessante bijdrage die een der meest woelige perioden uit de geschiedenis van het Vlaamse land onder de loupe neemt. De kasselrij Oudburg (gebied van 46 gemeenten om en rond de stad Gent), in casu, bevond zich in 1584, bij de inneming van Gent, in een zeer hachelijke situatie. Er kwamen opeenvolgende opeisingen in mensen en materiaal. Tot overmaat van rampen brak de verschrikking der vrijbuiters los. Deze waren meestal avonturiers en verlopen soldaten van beide kampen. Ze plunderden de onbeschermde plattelandsdorpen. Ze opereerden uit militaire bases in Staatse handen. Tegen deze vrijbuiters en rebellen riep de kasselrij manschappen onder de wapens. Onder de vernoemde gevangengenomen vrijbuiters citeren we een zekere Joos de Vleeschauwer fs Adriaan uit Geraardsbergen, en een zekere Joos Baliu fs Frans uit Denderhoutem. Als bijlage geeft schrijver de monsterrol van de soldaten van de Oudburg van 9 febr. 1587, waar we volgende soldaten uit het Land van Aalst noteren : Pijlaar Rijkaard, fs Hendrik (vuurroer), korporaal, uit Munkzwalm; Jan van der Heyden, fs Laureins (halfpijk), uit Massemen; de Smet Jan, fs Jan (lontroer), uit Eichem; de Jonghe Govaert, fs Jacob (vuurroer), uit Denderleeuw, en Heyndrickx Jan, fs Daniel (halfpijk), uit Erembodegem.

4) **ALGEMEEN. — J. Lallemand : Twintig eeuwen Belgische Munt.** — Uitgave Koninklijke Bibliotheek. Brussel 1958. Keur van Verzamelingen : I. 67 illustr. Nederlandse bewerking door L. De Pauw-De Veen en Fr. De Vrieze.

Dit werkje, zeer verzorgd uitgegeven, laat de lezer toe een oogslag te werpen op een deel uit de rijke verzameling van munten, die bewaard worden in het Penningkabinet van de Koninklijke Bibliotheek. De inleidende tekst geeft een algemeen overzicht van de geschiedenis der munten in onze streken; Gallische Munten en Romeinse Munten (de Galliërs en Romeinen); de Frankische Munten (de Merovingers, de Karolingers); de Feodale Aanmunting (van de oorsprong tot het ontstaan van de Grotere Munt; van het ontstaan van de Grotere Munt tot de regering van Filips de Goede); de Verenigde Nederlanden (van Filips de Goede tot Karel V, van Karel V tot de Brabantse Revolutie); de Hedendaagse Periode (van de Oostenrijkse Restauratie tot 1830, het Koninkrijk België). De 67 muntstukken, wier reproductie bizonder mooi geslaagd is, worden zeer nauwkeurig beschreven. Een klein boekje, maar een dat ieder intellectueel, bizonder ieder belangstellende voor de numismatiek sterk zal interesseren. We hopen dat soortgelijke publicaties het publiek zullen de gelegenheid geven van naderbij kennis te maken met de schatten van onze Koninklijke Bibliotheek.

5) **ALGEMEEN. — P. Loontjens: Het ontstaan van de Religieuse Stichtingen van Kanunnik P.J. Triest.** — Collationes Brugenses et Gandavenses. Driemaandelijks Tijdschrift, uitgegeven door de Theologieprofessoren van de Grootseminaries van Brugge en Gent, 3e jaargang, 1957, nr 3, blz. 324-349.

Kan. P.J. Triest, stichter der Zusters van Liefde, der Zusters H. Kindsheid, der Broeders van Liefde en der Broeders van St Jan de Deo, geboren te Brussel 31 aug. 1760, stamde af van een familie herkomstig van Erpe. In 1797, in volle « Beloken Tijd » werd hij pastoor van St Pieters te Ronse en in 1803 pastoor van St Maarten, eveneens te Ronse. Daar werd hij in moeilijkheden gewikkeld met de burgemeester en de franse prefect van het Scheldedepartement in verband met de Napoleonistische wetgeving inzake huwelijk. Hij kreeg zijn overplaatsing als pastoor van Lovendegem, waar hij zijn religieuze stichtingen begon. De eerste algemene overste der Zusters van Liefde in 1804 was Zuster Placida, in de wereld Maria Theresia van der Gauwen, uit Etikhove. Deze religieuze was een door de Franse Revolutie verjaagde Bernardines der abdij Maagdendaal te Oudenaarde. Onder der eerste leden der Broeders van Liefde in 1807 vinden we twee jonge mannen eveneens uit Etikhove, nl. een zekere Provost en Antonius Blathon.

6) **ALGEMEEN. — M. Schönfeld: Wegnamen. II. De Latere Middeleeuwen en de Nieuwere Tijd.** — Mededelingen van de Vereniging voor Naamkunde te Leuven en de Commissie voor Naamkunde te Amsterdam, 33e jg., 1957, nr 4, blz. 129-151.

In een tweede bijdrage behandelt steller de historiek en hiermede samengaand de evolutie van onze wegen — zo water- als landwegen — in de latere middeleeuwen en nieuwere tijd. Zijn betoog bestrijkt voor het overgrootste deel het gebied van het huidig Nederland. Als speciaal besproken soort wegen citeren we: de dodenweg (lijkweg, kerkweg), de groene weg, de helleweg, de zoekweg, de noodweg, de leiweg en jokweg. Wie een degelijke dokumentatie over de geschiedenis onzer wegen zoekt te consulteren, zal deze studie met veel vrucht weten te gebruiken.

7) **ALGEMEEN. — A. van Geertsom: Arnoldus - Annekin - Johannes.** — Mededelingen van de Vereniging voor Naamkunde te Leuven en de Commissie voor Naamkunde te Amsterdam, 33e jg., 1957, nr 4, blz. 152.

Enkele lijnen verklaring van de naam Arnoldus met voorbeelden uit de 13e eeuw. Zo bv. Arnulphus van Lylar (= Lilare, naam die betrekking heeft met de geschiedenis van St-Maria-Oudenhove) en Arnulf II te Schorisse.

8) **ALGEMEEN. — Jozef van Overstraeten: V.A.B.-Gids voor Benelux. II. Wallonië en het Groothertogdom.** — Vlaamse Automobilistenbond 1958. Drukkerij van Melle, Gent, 782 blz.

Dit is dan het langverbeide tweede deel van de Beneluxgids. Dit deel is weer een meesterwerk van de dynamische voorzitter van de Vlaamse Toeristenbond. In het samenstellen van zijn werk heeft schrijver dezelfde methode gevolgd als in het eerste deel Vlaanderen. De lof, die we het eerste deel hebben toegezwaaid, verdient dit tweede deel evenzeer. (Zie Onze Bibliografie, Het Land van Aalst, 1957, nr 3, blz. 129-130).
Terug gesneden brood voor de toerist, die een brokje geschiedenis en andere wetenswaardigheden over ons franssprekende landsgedeelte verlangt. Het hoeft niet gezegd dat we met ongeduld wachten op de publicatie van het derde deel : Nederland.

9) **ALGEMEEN. — R. van Passen : Localisatie van Toponiemen. Belang en methode.** — Mededelingen van de Vereniging voor Naamkunde te Leuven en de Commissie voor Naamkunde te Amsterdam, 33e jg., 1957, nr 4, blz. 153-162.

Deze studie werd door de auteur voorgedragen als referaat op het XXIIe Vlaamse Filologencongres te Gent in 1957. Zijn betoog tracht een praktische oplossing te geven van de vragen, waarmede elke toponymist af te rekenen heeft : hoe moeten de toponiemen gesitueerd worden, welke middelen staan hem ter beschikking om een zo volledig mogelijke kaart van een te bewerken gebied samen te stellen ?

10) **DENDERLEEUW. — P. de Keyzer : Prof. Vercoullie en de Folklore.** — Taal en Tongval, Tijdschrift voor de studie van de Nederlandse Volks- en Streektalen, 9e jg., 1e en 2e Afl., april 1957, blz. 9-13.

Dit nummer van Taal en Tongval is gepubliceerd als een Prof. J. Vercoullie-nummer, ter gelegenheid van de 100e verjaardag der geboorte van deze grote Vlaamse taalkundige. Prof. de Keyzer belicht hier onder meer het contact dat Vercoullie had met folklorist Alfons de Cock, in die tijd onderwijzer te Denderleeuw.

11) **NEDERBRAKEL. — Jan van Es : Nota over Jeremias de Dryvere uit Nederbrakel.** — Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, 1957, blz. 51-52.

Een paar pennetrekken uit het leven van deze grote zoon van « Brakel », een van onze meest vooraanstaande vertegenwoordigers der zestiende-eeuwse wetenschappelijke renaissance.

12) **NINOVE. — H. Vangassen : Lexicografische Sprokkelingen.** — Taal en Tongval, Tijdschrift voor de studie van de Nederlandse Volks- en Streektalen, 9e jg., 1e en 2e afl., april 1957, blz. 66-74.

Archiefteksten bevestigen de rijkdom van ons Middelnederlands aan samenstellingen. Schrijver haalt een hele reeks voorbeelden uit oude rekeningen, onder meer uit deze der abdij van Ninove.

13) **RONSE. — A. Cambier : St Hermes en zijn Kultus te Ronse.** — Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, 1957, blz. 37-50.

Na een levensschets van de heilige te hebben gegeven, weidt steller uit over de verering van deze heilige te Ronse, stad die in de Karolingische tijd het gebeente van de heilige ontving van de St Salvatorsabdij aan de Inde bij Aken. Deze abdij kreeg door toedoen van Lodewijk de Vrome de St Pietersabdij van Ronse met al haar bezittingen. In verband met de St Hermesverering te Ronse lezen we enkele merkwaardige trekken uit de geschiedenis van de wijdvermaarde Fiertel.

14) **RONSE. — Dr Osc. Delghust : La Seigneurerie de Renaix, ses avatars et son château.** — Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, 1957, blz. 29-35.

Beknopte beschrijving van de heerlijkheid Ronse, van de ontwikkeling van het domein, het kasteel en haar opeenvolgende bezitters.

EREMBODEGEM. **Valère Gaublomme.**

HET LAND VAN AALST

Tweemaandelijks tijdschrift.

Voorzitter : Dr H. Vangassen, Steenweg op Denderhoutem, 53, Ninove.

Beheerder : Albert van Lul, de Nayerlaan, 51, Vorst (Brussel).

Redaktiesekretaris : Z.E.H. J. de Brouwer, pastorij, Impe.

Ruil- en recensiedienst : E.H. V. Gaublomme, Kerkstraat, 16, Erembodegem.

Prijs van het jaarabonnement voor leden : 100 fr., voor steunende leden : 200 fr. en voor ereleden : 500 fr., te storten op de postrekening « Het Land van Aalst », de Nayerlaan, 51, Vorst (Brussel), nr 5869.11.

INHOUD VAN Nr 3

1958

H. Vangassen — In memoriam Drs Jozef van Cleemput *(1 ill.)* 137

H. Vangassen — Het Godshuis van Nazaret te Ninove 142

J. de Brouwer — Zo groeide Hofstade. B. Sociaal-ekonomische Evolutie *(15 ill.)* 155

E. van Schuylenbergh — Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon 182

H. Vangassen — Echo's uit het verleden 184

G. de Smet — De laatste Norbertijn van Drongen : Pastoor-Deken De Hert van Aalst 189

G. de Smet — De familie Van Ghysegem te Zonnegem en de verwantschap met de familie Rubbens te Zonnegem 192

V. Gaublomme — Onze Bibliografie 194

Drukkerij « De Aankondiger », Dr. De Moorstraat, 6, Aalst - Tel. 248.18.